Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабрин 21-һээ гарана | № 64 (13553) | 1974 оной мартын 17, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

НҮХЭР А. Н. КОСЫГИН ЯХАДТА

МИРНЫЙ. (Яхадай АССР). (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгин эндэ, алмаз малтан абагшадай хотодо ерээ.

Нүхэр А. Н. Косыгиние Мирнинскэ районой Соведүүдэй, партийна, ажахын хүтэлбэрилэгшэд, хотын ажалшадай түлөөлэгшэд аэродром дээрэ угтаба.

КПСС-эй Яхадай обкомой нэгэдэхи секретарь Г. И. Чиряев, Яхадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. И. Петров, СССР-эй министрнүүд Н. В. Голдин, П. Ф. Ламако, П. С. Непорожний, КПСС-эй Эрхүүгэй обкомой нэгэдэхи секретарь Н. В. Банников нүхэр А. Н. Косыгинтай хамта ерээ.

ПАРТИ БОЛОН АРАДАЙ АГУУЕХЭ БААТАРШАЛГА

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглажа эхилһээр 20 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан Алма-Атада болобо

...боро газар элдүү- ...шаглалгын габьяата ...манай Эхэ ороной ...совет арадай гай- ...илалта амжалтануу- ...уһэ бэшэгтэ хэтэ мүн- ...ронхой. Партиин хү- ...сөөр, совет хүнүүдэй ...ригто ажалаар хоо- ...да байһан газар шэ- ...эн хубилгагданхай. ...овхозууд эмхидхэг- ...мышленна предпри- ...эрдэм ухаанай тү- ...ютгтоогдоо, ороной ...үгтэ ороохо тарьянай ...ехэ бааза бии болгог-

...газар элдүүрилэн ...гые совет арадай ...хамшаг баатаршалга ...нэ нүхэр Л. И. Бреж- ...рлээ һэн. Энэмнай — ...хүнүүдэй баатар ...а ажалай алдарта ...н. интернациональна ...үүлгын һургуули бо-

...хай ССР-эй ажалшад ...үү бүхы арадуудтай ...з ойроо хүртөөгүй ...ы ехэ тала дайдые ...эн ашаглаха хэрэг- ...аяа ехээр оруулаа. ...нэ жэлдэ Казахстан ...д үлүүтэй пүүд ...тарьяа Эхэ орондоо ...Энээнэй горитой ху- ...нэ газарай баян хэ- ...юю.

...станай ниислэл — ...та хото һайндэрэй- ...мэглэгдэнхэй. Шэнэ ...лдүүрилэн ашаглажа ...р 20 жэлэй ойдо зо- ...ужа зарлагдаһан, ...анай партийна, со- ...й ба хүдөө ажахын ...удай баярай суг- ...ялдбэрнин түрүү- ...олоннитын эмхи- ...түлөөлэгшэдэй ха- ...айгаар мартын 15- ...нэй нэрэмжэтэ ор- ...болобо.

...станай КП-гэй ЦК- ...шүүд, республикын ...о Соведэй депута- ...нэ газар элдүүрилэн ...тын эхи табиһан ве- ...д, республикын бү- ...стьнуудай промышленностиин ба хүдөө ажахын түрүүшүүл, эрдэм болон соёлой ажал ябуулагшад зал дотор суглараа. Баярай һайндэртэ хабаадахаяа ороной союзна республиканууднаа, хизаарнууд болон областьнуудһаа ерэһэн делегацинууд эндэ бии.

Нүхэд **Л. И. Брежневые, А. А. Гречкые, Д. А. Кунаевые, В. В. Щербицкиие, П. М. Машеровые, Ш. Р. Рашидовые, Г. В. Романовые, М. С. Соломенцевые** эндэ сугларагшад удаан альга ташалгаар угтаба. Эдээнтэй хамта Молдавиин компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **И. И. Бодюл,** Киргизэй компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Т. Усубалиев,** Таджикистанай компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Д. Расулов,** Туркменистанай компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **М. Г. Гапуров,** КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн **Г. Э. Цуканов,** ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **М. Е. Тяжельников,** Казахай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ **С. Б. Ниязбеков,** республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **Б. А. Ашимов,** республикын бусад хүтэлбэрилэгшэд баярай суглаанда ерэһэн партиин крайкомуудай, обкомуудай нэгэдэхи секретарьнууд президиумдэ һууринуудаа эзэлбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Казахстанай компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь нүхэр **Д. А. Кунаев** баярай суглаае нээхэдээ, үгэ хэлээ.

Шэнэ газар ашаглагшадые амаршалһанайнь түлөө, бидэнние шэнэ амжалтануудта зоригжуулжа, тэдэнэй ажалые үндэрөөр сэгнэһэнэйнь түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ энэ баяр ёһололой, дурасхаалта сагта шэнэ газар ашаглаһан бүхы хүнүүдэй зүгһөө эгээл халуун баяр баясхалан хүргэхыемни намда зүбшөөгыт гээд үгэ хэлэгшэ хэлээ. Иигээд саг үнгэржэл байха, зүгөөр хорин жэлэй саада тээ өөрынгөө эрхим хүбүүд, басагадые эльгээһэн арадай дурасхаалда энэ домогто баатаршалга хэтэ мүнхэдөө үлэхэл.

Богонихон болзор соо имагтал Казахстанда урдань хэдэн зуун жэлдэ хии хооһон хэбтэһэн 25 миллион үлүүтэй гектар үрэжэлтэ газар ашаглагдаһан байгаа. Иимэрхүү үргэн дэлисэтэй хүдэлмэриие республикамнай бүхы түүхэ соогоо үзөөгүй юм.

Шэнэ газар ехэ ашаг үрээ харюулба. Тэрэ хадаа ороной зүүн зүгтэ ороохо тарьянай ба мал ажалай шэнэ томо бааза байгуулха, ажалшадай һуудал байдал һайжаруулха, социалис Эхэ ороной экономическа ба өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые улам бэхижүүлхэ арга олгоо һэн.

Шэнэ газар ашаглахын урда тээ Казахстан гүрэндэ 70—80 миллион пүүд ороохо тарьяа худалдадаг байгаа. Шэнэ газар ашаглаһанай, мүн КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 оной) Пленумэй шиидхэбэринүүдые амжалтатайгаар бэелүүлһэнэй ашаар энэ табан жэлдэ ороохо тарьяа абалтын жэлэй дунда зэргын хэмжээн КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдээр табан жэлэй эсэстэ түсэблэгдэһэн хэмжээе үлүүлээ. Мүнөө жэлдэ дунда зэргээр гүрэндэ 943,7 миллион пүүд ороохо тарьяан худалдагдана, харин адууһа малай тоо толгойн нэгэн доро олошорхотой хамта мяха, һү, нооһо бэлэдхэлгэ гурба дахинһаа үлүүгээр дээшэлээ. Шэнэ газар гээшэмнай нимэл даа!

Манай партиин ба гүрэнэй, уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Леонид Ильич Брежневэй манай баяр ёһололдо хабаадалсаһан ушар мүнөөдэр бидэндэ онсо нэрэ хүндэтэй гээд үгэ хэлэгшэ саашань хэлэбэ. Леонид Ильичые манай эндэ хүн бүхэн үнэн сэдьхэлһээ хүндэлдэг юм. Казахстанайхид иигэжэ хүндэлхэ онсо эрхэтэй, энэ онсо эрхэнь шэнэ газар ашаглаһан сэдьхэл хүдэлгэмэ түүхэ домогой үнэхөөрөө жэл бүхэнөөр, манай республикын бурьялма түргөөр хүгжэһэнэй жэл бүхэнөөр үнэншэмэ тодоор батадхан харуулагдаа.

Шэнэ газар ашаглаһан тэдэ дурасхаалта жэлнүүдтэ Леонид Ильич Казахстанай Компартиин Центральна Комитедые толгойлдог байһан. Шэнэ газар ашаглаха хэрэгтэ Леонид Ильич өөрөө хэды ехэ хүсэ шадалаа зорюулааб гэжэ бидэ һайн мэдэнэбди.

Онсо өөрсэ дурасхаалнууд мэтэ, эдэ үдэрнүүдтэ олон тоото бэшэгүүд партийна комитедүүдтэ ороно. Шэнэ газар ашаглаһан ветеранууд — партийна хүдэлмэрилэгшэд, мартагдашагүй тэдэ жэлнүүдэй алдарта механизаторнууд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд Леонид Ильичтэй уулзаһан тухайгаа туйлай ехэ инаг дуратайгаар, хани халуунаар бэшэнэ, тэрэнэй юрын сэдьхэл ба һайн һайхан абари зан тухай, ажалша хүнүүдтэ энэрхыгээр хандадаг тухайнь, тэрэнэй партийна шууд сэхэ, эрилтэ ехэтэй байдаг, хүүшарһан юумэндэ эбсэшэгүйгөөр хандадаг тухайнь, эмхидхэхы онсо бэрхэ шадабари болон партиин табиһан бүхы зорилгонуудые шиидхэлгэдэ бодото зохёохы ёһоор хандадаг тухайнь эдэ бэшэгүүд соогоо хэлэгдэнэ.

Энээн тухай мүнөө бодомжолходоо, 1918 оной январиин 30-да Владимир Ильич Ленинэй бэшэһэн бэшэг ээлүүдгүй шэнэ хүсэтэйгөөр дахин уншагдаха юм. «Дүршэлтэй практик-эмхидхэлшые шэлэн олохо-донь». Зүүн Казахстан ошохоёо байһан шэнэ газар ашаглаха түрүүшын хүнүүдтэ туһалхыень Петроградай Соведтэ тэрэ бэшэг соо дурадхаһан байгаа.

Манай республикада Леонид Ильич үнэхөөрөөл дүршэлтэй тиимэ эмхидхэлшэ болоо һэн. Тон ехэ дүй дүршэлтэй, ёһотойл большевик дэлисэтэй, ЦК-е болон бүхы партиие тойруулан, арад зониие нягтаар жагсаажа шададаг байһаараа Леонид Ильич манай ороной ажалшадай дунда, мүн хилын саагууршье нэрэ хүндэтэй болохо ёһоороол болонхой.

Леонид Ильичэй хүсэ шадалаа ехээр зорюулһан Шэнэ газар Совет Казахстанай хоёрдохи нэрэнь болонхой.

Тэрэ хадаа Казахай имагтал нэлэнхы үргэн тала дайдануудые һэргээн бодхоогоо бэшэ юм. Тэрэ хадаа бүхы республикын түхэл шарайе үндэһөөрнь хубилгаа. шэнэ орьёл өөдэ тэрэнэй бушуу түргэнөөр дабшаха замыень хурдадхаа.

Шэнэ газар гээшэмнай гансашье ороохо тарьяан бэшэ. Энэ хадаа олон һалбаритай индустриин бурьялма хүгжэлтэ мүн. Энэ хадаа мүнөө үеын шэнэ хэдэн арбаад городууд, хүдэлмэришэдэй хэдэн зуугаад тосхонууд мүн. Энэ хадаа тон шухаг уурхайнууд болон карьернууд, каналнууд болон уһанай соргонүүд мүн. Энэ хадаа шэнэ барилгануудай агууехэ зураг, ажабайдалай али бүхы һалбаринуудай үзэгдөөгүй ехээр дэбжэһэнэй, һалбаран мандаһанай зураг мүн. Шэнэ газар гээшэмнай гайхамшагта хүнүүд, мүнөө үеын сэдьхэл хүдэлгэмэ байдал болон ерээдүймнай зориг бадаруулма һайхан ажабайдал мүн.

Ленинскэ национальна политикын агууехэ тэмсэл болон илалтагүйгөөр байжа шадахагүй мэтэ, хахалагдаһан ба ашаглагдаһан шэнэ газаргүйгөөр социалис үе сагай дүүрэн зураг юрэнхыдөө харуулагдажа шадагдахагүй бшуу.

КПСС-эй ЦК, Советскэ правительство шэнэ газар ашаглаха хэрэгтэ туйлай олон хүн зониие, материальна арга нөөсэнүүдые элсүүлээ һэн гэжэ Д. А. Кунаев саашань хэлээ.

Түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, политическэ ба эмхидхэлэй ехэхэн хүдэлмэри хаа хаанагүй дэлгэрүүлэгдээ һэн. Энэ бүхы хүдэлмэриие Леонид Ильич Брежневэй өөрынь хүтэлбэри доро Казахстанай Компартиин Центральна Комитет үнгэргэһэн юм гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглээ. Шэнэ газарай ветеранууд мүнөөдэр Леонид Ильичые главна командалагша-шэнэ газар түрүүлэн ашаглагша гэжэ, харин өөһэдыгөө — шэнэ газар дээрэхи нэгэ полкын хүнүүдбди гэжэ өөһэд хооронд доо дэмы нэрлэдэггүй байха.

Эндэ ажаһуудаг үнинэй хүнүүдтэй хамта шэнэ газар ашаглаһан түрүүшын хүнүүд — шэнэ газарай халуун добтолгодо хабаадалсаһан түрүүшын габшагайшуулай шэнэдхэн хубилгаһан хизаартай манай хуби заяан нягтаар холбоотой гэжэ бидэ, казахстанайхид, мүнөөдэр оюун сэдьхэлһээ гүнзэгы ехэ баяртайбди. Тэдэнэй алинһааншье мүнөөдэр, мүн үглөөдэр республикымнай, бүхы оронойнгоо хэдэн мянгаад залуу ажалшад үльгэр жэшээ абахал.

Партиин дура зоригоор, зүрхэнэйнгөө уряалаар хүшэр хүндэ ба хэлэшэгүй баян шэнэ газарые түрүүлэн ашаглагшадай баатаршалгые совет арад хэзээдэшье мартахагүй!

Эгээл элдэб янзын национальностьнуудай хэдэн мянгаад хүнүүдтэ шэнэ газарай хэтэ мүнхэдөө түрэл газарынь болоһонһоо хойшо 20 жэл үнгэрбэ. Шэнэ газар ашаглаха тухай Леонид Ильич Брежнев хэлэхэдээ, энэ домогто баатаршалгын интернациональна шэнжэтэй байһые хододоо онсолон тэмдэглэдэг. Шэнэ газарые ашаглалга Соведүүдэй ороной бүхы арадуудай үнэхөөрөөл нэгэдэмэл ажал ябуулгын эли тодо гэршэ болоо бэлэй. Шэнэ газарай карта манай агууехэ Эхэ ороной картые шэнэ нэрэнүүдээрээ дэмы дабтанагүй бшуу.

Адли тэгшэ эрхэтэй, эбтэй эетэй нэгэ совет бүлэ дотор аха болон хани нүхэр бологшо агууехэ ород арадта баяр баясхалангай эгээл һайн һайхан үгэнүүдые мүнөөдэр зорюулнабди гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлнэ. Дэлхэйдэ агууехэ Лениниие үгэһэн ород арад хадаа шэнэ газар ашаглалгын түүхэ домог соо оронойм-най аха дүү бүхы арадуудта бата түшэг тулгууринь, найдабаринь болоо, эрэлхэг зоригой, ажалда дуратай ба үнэн сэхэ байлгын, гайхамшагта баян дэлгэр, энэрхы сэдьхэлэй эрхим үльгэр жэшээ болоо бэлэй. Казах арад агууехэ ород арадтай хэтэ заяанай хэдэн зуун жэлэй бата бэхи хани барисаатай, ёһотойл аха дүү ёһоной барисаатай юм. Энэ хани барисаан манай инаг һайхан Эхэ ороной аша туһада, бүхы үетэнэй зол жаргалай түлөө, коммунизмын түлөө саашадаашье һалбаран бэхижэхэл.

Манай бүгэдымнай баяр баясхалангые имагтал хубаалдахаяа бэшэ, мүн КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Леонид Ильич Брежневэй хабаадалгатайгаар манай урда табигдажа байгаа бодото горитой зорилгонуудые зүбшэн хэлсэхын тулада ерэһэн бүхы түлөөлэгшэнэрые бидэнэр Казахстанай газар дээрэ амаршалан баясанабди.

Саг үргэлжын бардам туһаламжын ба дэмжэлгын түлөө Москвагай, Ленинградай, Россин Федерациин, Украинын, Белоруссиин, Дунда Азиин, аха дүү бүхы республикануудай, хизаарнууд болон областьнуудай партийна, советскэ ба профсоюзай организацинуудта, ажалшадта республикын бүхы ажалшадай зүгһөө үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргөөд, Д. А. Кунаев КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлхэдэнь, тэдээндэ шэнэ ехэ амжалтануудые хүсэһэн байна.

Шэнэ газар ашаглалгын алдарта баатаршалгада зорюулагдаһан баяр ёһололдо хабаадалсаһанайтнай түлөө Танда, хүндэтэ Леонид Ильич, туйлай ехэ баяр үшөө дахин хүргэнэбди гэжэ үгэ хэлэгшэ хэлээ.

(Нүхэр Д. А. Кунаевай үгэ хэлэхэдэ нэгэнтэ бэшэ альга ташалган болоо).

***

Баярай суглаан нээгдэһэндэ соносхогдоод, Советскэ Союзай, Казахай ССР-эй гүрэнэй гимнүүд гүйсэдхэгдэн зэдэлбэ.

Баярай суглаанда хабаадагшад КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежнев түрүүтэй КПСС-эй ЦК-гай Политбюрое хүндэтэ президиумдэ нэгэ һаналтайгаар, нэрьемэ альга ташалган доро һунгаба.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр **Л. И. Брежневтэ** үгэ үгтөө.

Зал соо нэрьемэ шанга альга ташалган болобо. Бултадаа һууриһаа бодоно. «КПСС-тэ — алдар соло!», «Ленинскэ Центральна Комитедтэ — алдар соло!», «Ура!» гэһэн үгэнүүд дуулдана.

Нүхэр Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ хэлэһэн үгэ

...тэ нүхэд! ...тэ шэнэ газар эл- ...шэд! ...вар!

...дэр эндэ, таанарай ...шэнэ газар элдүүри- ...шаглаһан хүнүүдэй ...байхадаа, сэдьхэлни ...анги байна. Энэ ехэ, ...хүдэлмэриин эхил- ...жэлэй ойтой дашаан, таанадые болон ...зар элдүүрилһэн бү- ...үүдые манай партиин ...ьна Комитедэй, ЦК- ...литбюрогой зүгһөө ...рхэнһөө амаршалхые ...үбшөөгыт.

...ан шэнэ газар элдүү- ...эхилһэн хүнүүд тэрэ ...айн һанана ёһотой. ...талые нэбтэ үлеэһэн ...бордоһо шуурган, ...мүн саһан дээрэ та- ...ан майхангууд. поли ...аргагдаһан түрүүшын ...нүүд. шэнэ тосхо- ...түрүүшын үйлсэнүүд. ...шанга хүдэлмэреэр ...эн үдэрнүүд, олон ...үргэһэ нойргүй һү- ...Иимэ сагай үнгэр- ...0 жэл болобо... Гэбэ- ...нэ газарай түрүүшын ...үүдые яажа ашаг- ...а, шэнэ газарһаа тү- ...и тонно тарьяа хай- ...жэ абаһанаа марта- ...ргүй.

...ай социалис Эхэ оро- ...үүдые ажалша хүнүүд ...зохёодог гээшэ. ...гэс болон Магнитка ...ыһан, Турксиб болон ...най каналые гарга- ...үүд. Узбекистандахи ...талые ургамалта ...нютаг болгоһон хү- ...мүнөө үедэ КАМа- ...усуудые бодхоожо, ...н нефть абажа бай- ...үүд лэ манай ороной ...зохёон бэелүүлнэ ха ...нэ газар элдүүрилэн ...шадай ажалай баа- ...а манай арад зоной ...лиг ажал хэрэгүүдэй ...зохихо һууриһа эзэл-

...хстанда, Алтайн бо- ...Красноярска хизаар- ...Новосибирскэ болон ...областьнуудта, Повол- ...Ураалда болон Алас- ...а зүгтэ, ороной бусад ...үдта шэнэ, боро газар ...рилэн ашаглаһан ушар ...арадай зохёохы ажа- ...үүкэдэ эгээл гайхамшаг ...ануудай нэгэн болоһон байна. Хэдэн зуун жэл соо хооһон байһан газарнуудта олон зуун совхозууд урган бодоо, промышленна предприятинууд байгуулагдаа, мүнөө үеын эрдэм ухаанай центрнүүд эмхидхэгдээ. Энээнэй ашаар манай ороной зүүн зүгтэ тарьянай шэнэ ехэ бааза байгуулхаһаа гадна, мүн айхабтар үргэн ехэ нютагуудай экономико, соёл культура, бүхы түхэл шарайе үндэһөөрнь хубилгаха арга олдоһон байна.

«Целинник» гэһэн шэнэ үгэ ород хэлэндэ, Совет ороной бусад арадуудай хэлэнүүдтэ бүхөөр оронхой. Харин энэ юун гээшэб гэхэдэ, шэнэ газар элдүүрилһэн хүндэтэ нүхэд, танай ажал хүдэлмэриие арад зомнай сэдьхэл зүрхэндөө мүнхэдөө хадуугаа ха юм. Энээнһээ үндэр дээдэ шан үгы, байхашьегүй хаш!

Түүхэтэ ушар хэрэгүүдэй, ехэ политическэ шиидхэбэринүүдэй үнэн бодото удха шанарынь тэрэ дороо, үйлэ хэрэгүүдэй халуун мүрөөрнь харагдадаггүй, харин хожомынь табигдаһан зорилго болон туйлагдаһан үрэ дүнгые сасуулжа, эдэ үйлэ хэрэгүүдэй болон шиидхэбэринүүдэй бодото дээрээ ямар нүлөө үзүүлһыень сэгнэхэ аргын олдоходол харагдадаг юм. Түүхын үнгэрһэн болзор ехэ удха шанаргүй, юрын зүйлнүүдые обёорогдосогүй болгожо, гол шухала юумэнүүдые улам һайнаар тобойлгон, тодорхойгоор хараха арга олгодог. Тиин шэнэ газар элдүүрилгэ тухай хэлэбэл, нүхэд, гол шухалань юун бэ гэхэдэ, партимнай айхабтар шухала зорилго табижа, коммунистнууд, арад зомнай энэ зорилгые амжалтатайгаар шиидхээ бшуу.

Табяад онуудай эхинэй үеын байдалые ой ухаандаа һанаад үзэе. Тэрэ үедэ талха тарьяан дуталдажа, нилээд сошордолто байдал тогтоод байгаа. Гектар бүхэнһөө дунда зэргээр 9 центнерһээ дээшэ ороохо тарьяан абтадаггүй байгаа. 1953 ондо 31,1 миллион тонно тарьяан бэлэдхэгдээд, харин хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха, мүн гүрэнэй бусад хэрэгүүдтэ 32,4 миллион тонно тарьяан гаргашалагдаһан байна. Ушар иимэһээ гүрэнэй нөөсэһөө зарим тэды тарьяа абаха баатай болоо һэмди.

Тохёолдоһон бэрхэшээлнүүдые дабахын тулада эрид хэмжээнүүдые дары түргэн абаха хэрэгтэй болоһон байна. Иимэ эрхэ байдалда партимнай хүдөө ажахын бүхы ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ тушаа урдынхидаал адли ехэ анхарал хандуулхатаяа хамта, тарилгын талмайе нилээд ехээр түргэнөөр үргэдхэхэ гэһэн зорилго эгээн гол болгожо дэбжүүлһэн юм.

Энэ зорилго хадаа тон шэнээр табигдаһан зорилго бэшэ байгаа. Владимир Ильич Ленин хооһон газар дайдые ашаглаха шухала тухай, мүн тэрэниие ашаглаха арга боломжын бии байһан тухай нэгэнтэ бэшэ онсолон тэмдэглэһэн байна. Революциин урда тээ Россида, илангаяа заха тохой газарнуудаар айхабтар ехэ дайда ойроо хүртөөгүй хэбтэдэг бэлэй. Байгаалиин анханай шэнжэһээнь боложо, тиимэ дайдые ашаглахыншье аргагүй гэжэ буржуазна шэнжэлэгшэд баталан хэлэдэг һэн. Ленин иимэ баталамжануудай тон буруу байһые элирүүлээ һэн. Тэрэ дайданууд хадаа **«...Өөрынгөө анханай уг шэнжэһээ** ашаглахын аргагүй бэшэ..., харин бии байгаа ажахын **олоннитын шэнжэ шанарһаа** боложо ашаглагданагүй..., ушар юуб гэхэдэ, тиимэ ажахы техникые һайнаар хэрэглэдэггүй, хүн зониие эрхэгүй, харанхы мунхаг, ахир тулюур байлгадаг байгаа» гэжэ тэмдэглэһэн байна.

Октябрьиин революци хүдөө ажахын «ниитын шэнжэ шанарые» үндэһөөрнь хубилгажа, шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха эрхэ нүхэсэл бии болгобо. 1913 онойхитой сасуулбал, тарилгын бүхы талмай 1940 ондо 32,4 миллион гектарта хүрэһэн байна. СССР-эй газар дайдын нөөсые ашаглаха удаадахи шата 50-яад онуудай дундуур эхилһэн байгаа. Эгээл энэ шэнэ газарһаа ехээр ороохо тарьяа абаха болоод байһан үедэ энэ түүхэтэ зорилтые бэелүүлхэ бодото арга боломжошье бии болоһон байна бшуу.

Шэнэ болон боро газар элдүүрилэн ашаглаха гэһэн партиин хараа шугамые коммунистнууд һайшаан дэмжэнэ гэжэ Россин Федерациин хизаар болон областьнуудта, Казахстанда, бусад республиканаудта 1953 оной һүүл, 1954 оной эхин багаар болоһон зүблөөнүүд харуулһан байна. Тиихэдээ шэнэ газар тон түргэн болзор соо ашаглагдана, гарза гаргаша түргэнөөр харюулагдаха гэхэтээ хамта, мүн шэнэ газарые экономикын али бүхы талаар ашаглаха гээшэ айхабтар шухала удха шанартай гэжэ онсолон тэмдэглэгдээ һэн.

1954 оной февраль-мартда болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленум республика, хизаар болон областьнуудай дурадхалнуудые согсолжо, «Орон дотор ороохо тарьяа саашадаа ехээр абадаг болохо. шэнэ болон боро газарнуудые элдүүрилэн ашаглаха тухай» тогтоол абаһан байна. Шэнэ газар дээрэ ажал хүдэлмэри энэ тогтоолһоо бүри үрид эхилһэн аб даа. Гэбэшье Пленумэй шиидхэбэриин һүүлээр лэ шэнэ, боро газар элдүүрилэн ашаглахын түлөө тэмсэл үргэн дэлисэтэйгээр эрхилэгдэһэн байна бшуу. Партимнай энэ тэмсэлдэ илалта туйлаа. Яахадаа энэ илалта туйлааб гэхэдэ, совет хүнүүд Центральна Комитедэй уряалые өөрымнай шуһа мяханай хэрэг гээшэ гэжэ хараһан байна бшуу.

Нүхэд, би «тэмсэл» гэһэн үгые тушаан боложо хэрэглээгүйб. Шэнэ газар түрүүн ашаглажа эхилһэн хүнүүд фронтовигуудтал адли эрэлхэг зориг харуулха, ами бэеэ гамнахагүй, баатаршалга харуулхаар бэлэн байха, партидаа, Эхэ орондоо хизаарлашагүй үнэн сэхэ байха ёһотой байгаа. Шэнэ газар элдүүрилһэн түрүүшын жэлнүүд олон зуун мянган хүнүүдэй — коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдэй, наһатайшье, залуушье хүнүүдэй, һууриҗаһан нютагаа, городой һайн байдалые орхижо, түрэлхид болон ойро дүтынгөө хүнүүдһээ хахасаһан бүхы хүнүүдэй хуби заяае эрид хубилгаһан байна. Эдэл хүнүүд хэзээшье плугта хүртөөгүй газарые ороохо тарьяа үгэдэг болгохын түлөө тэмсэжэ, ажал хэрэгтээ амжалта туйлаа.

Эндэ, энэ зал соо, минии таниха нюурнууд олон харагдана. Бидэнэр полинуул болон барилгануудта, майхангууд болон нүүдэл мастерскойнуудта, колхоз, совхозуудта, партийна эдэбхитэдэй зүблөөнүүд болон суглаануудта уулзаһан байхабди. Хорин жэлэй урда тээ, 1954 оной февральда, партимнай намайе Казахстанда ажаллахыемни эльгээгээ һэн гэжэ таанар мэдэнэт. Тиин иимэ ехэ хэрэгэй намда найдагдаһандань, би омогорходогби. Айхабтар хүшэр хүндэшье һаа, үнэхөөрөө зол жаргалаар дүүрэһэн тэдэ мартагдашагүй үдэрнүүдые һайханаар һанадагби.

Шэнэ ерэһэн хүнүүдые хүхюу шуумтайгаар угтадаг, мүн орьёлмо ажабайдалай дундаһаа бии болоһон шэнэ дуунуудые дууладдаг байгаабди. Баатаршалгын урма зоригжолдо абтажа шэнэ юумые нээгшэд гээшэбди гэжэ бэеэ бодотоор ойлгон мэдэржэ, шунал абьяастайгаар ажалладаг һэмди. Мүн бэедээ ехээр найдадаг байгаабди. Юундэб гэхэдэ, тохёолдоһон бэрхэшээлнүүдые амжалтатайгаар дабахадамнай, сэдьхэл зүрхэндэмнай иимэ мэдэрэл түрэдэг байгаа ха юм. Харин бэрхэшээлнүүд айхабтар олон байһан юм. Оройдоол хэдэхэн һарын туршада ерэһэн хэдэн зуун мянган бүлэнүүдые хүлеэн абаха, байратай болгохо, ажаһуудалынь түбхинүүлхэ, совхоз, элеваторнууд, харгы зам болон хүүргэнүүдые бариха хэрэгтэй байгаа. Түрүүшын үедэ олон юумэн бүтэжэ үгэдэггүй, эб эмхигүй ябадал, элдэб эндүү алдуунуудшье ушардаг байгаа.

Иимэ хүхюу баярта һайндэрэй үедэ тэдэ бэрхэшээлнүүд тухай һанаһанай хэрэг бии юм гү, үни зааянда тэдэ дабагдаа ха юм гэжэ зарим зон хэлэжэ болохо. Би энээниие зүбшөөхэгүй байнаб. Хэрбээ бэрхэшээлнүүд тухай юушье хэлэнгүй байха, тэдэниие бага зэргын зүйл мэтээр харуулха болоо һаа, шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй баатаршалгын удха шанарые ээлүүдгүй багадхаха болоно бшуубди. Харин энэмнай үнэхөөрөөл баатаршалга байһан юм. Шэнэ газар анхан элдүүрилжэ эхилэгшэдэй нэгэн Федор Трофимович Моргун иигэжэ һайнаар бэшэһэн байна: «Олон зуун жэлдэ хатуужаһан газарые элдүүрилхэдэнь хүшэр байгаа... Гэбэшье хүнүүдэй хатуужал газарай хатууһаа бүри бата байшоол!» Тиигэбэшье аймхай уулагар хүнүүд баһал бии байгаа. Тэдэнэр хүндэ хүшэр байдалһаа тэрьедэн зугададаг һэн. Иимэ хүнүүд үсөөн байгаал даа. Тиигэбэшье тэдээн тухай юун гэлтэйб? Шэнэ газар ахир яндан сэдьхэлтэй хүнүүдһээ хахасажа, тэрээнһээ хойшо ажал хэрэгнай улам бүтэмжэтэйгөөр ябадаг бэлэй.

Шэнэ, боро газар элдүүрилхэ гол нютагуудта оройдоол гурбахан жэл үнгэрөөд байхада, 32 миллион гектар газар хахалагдаһан байна. Хэрбээ 1953 ондо 82,5 миллион тонно ороохо тарьяан орон доторнай бүхы дээрээ хуряагдаһан һаань, 1956 ондо 125 миллион тонно тарьяан абтаһан байгаа. Харин түрүүн 31 миллион тонно тарьяан бэлэдхэгдэһэн байгаа һаа, 1956 ондо 54 миллион тонно бэлэдхэгдээ һэн.

Шэнэ газар элдүүрилэч ашаглаха хэрэгэй үнэхөөрөө бүгэдэ арадай хэрэг болоһонойнь ашаар лэ иимэ ехэ амжалта тон богонихон болзор соо туйлагдаа ха юм. Хэзээ хэзээнэйхидэл адли мүн энэ удаашье хүдэлмэришэн анги шиидхэхы үүргэ дүүргээ һэн. Энэ ангимнай эрхим һайн хүдэлмэришэдээ шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй зэргэнүүдтэ эльгээжэ, тэндэхи байдалые эмхи гуримтай, пролетарска журам заршамтай болгоһон байна. Ороной промышленна центрнүүдтэ партийна организацинуудай хүтэлбэри доро профсоюз болон комсомолой эдэбхитэй туһаламжаар шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха техникые болзорһоонь урид бүтээн гаргаха гэһэн патриотическа хүдэлөөн дэлгэрээ һэн. Үни холоһоо тарьяан ажал эрхилдэг байһан нютагууд шэнэ газарта дүй дүршэлтэй тарьяашадые, механизаторнуудые эльгээдэг байгаа. Интеллигенциин түлөөлэгшэд илангаяа Совет Армиһаа табигдаһан сэрэгшэд, вузууд болон техникумүүдэй студентнэр, профтехучилищинуудай һурагшанар партиин уряа дэмжээ һэн. Гансал шэнэ газар элдүүрилжэ эхилһэн түрүүшын жэлнүүдтэл һайн дураараа миллион шахуу хүн ерэһэн байна.

Энэ хэсүү бэрхэ хэрэгтэ комсомолнай эрхим түлөөлэгшэдөө эльгээгээ бэлэй. Комсомолой путёвкоор, зүрхэ һэшхэлэйнгээ уряагаар шэнэ газар элдүүрилэн ашаглахаяа 500 мянга гаран хүбүүд, басагад ошоһон юм. Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалгада ехэ оруулалтэ хэһэнэйнгээ түлөө ленинскэ комсомол Эхэ оронойнгоо эрхим дээдэ шан — Ленинэй орденоор шагнагдаа бэлэй.

Совет студентнэр шэнэ газарай совхозуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ үнэхөөрөө гайхамшаг оруулалта хээ юм. Полинуул болон барилгын отрядуудта олон мянган студентнэрэй ажаллажа эхилһээр олон жэл үнгэрбэ. Тэдэнэрнай үнэн зүрхэнһөө оролдожо хүдэлдэг. Гэбэшье эдэ хүбүүд, басагадта шэнэ газар юу үгэнэб гэһэн асуудал баһал шухала ха юм. Тэдэнэр эндэ ажалда хатуужана, бэе махабадынь борожон һайжарна, мүн гүрэн түрын бодото ехэ хэрэгтэ оролсожо, политическэ болон соёл культурын ехэ хүдэлмэри ябуулна.

Эндэ олоһон бүхы һайн зүйлнүүдынь наһан соонь үлэхэ ха юм.

Бүхы союзна республиканууд, манай ороной бүхы областьнууд шэнэ газар элдүүрилгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. Шэнэ газар гээшэ интернациональна ёһоор хүмүүжүүлхэ бодото һургуули болоо. Тэрээн дотор манай ороной бүхы арадуудай түлөөлэгшэд газар элдүүрилэгшэдэй хэтын сэсэн дүй дүршэлые нэгэдхэжэ, заатагүй илаха гэжэ эрид шиидээ һэн. «Московский», «Ленинградский», «Киевский», «Минский», «Днепропетровский», «Горьковский», «Харьковский» гэһэн шэнэ газарай олон совхозуудай нэрэнүүд, түрэһэн үдэрэй үнэмшэлгэ мэтэ, тэдэ совхозуудые хэнэй байгуулһыень һануулна ха юм. Москвагай, Ленинградай, Украинын болон Белоруссиин партийна организацинуудай ехэ оруулалтые илангаяа тэмдэглэхые хүсэнэб. Гансал Казах орондо тэдэнэр олон зуун шэнэ совхозуудые байгуулхада туһалаа.

Нүхэд! Эдэ үдэрнүүдтэ Москвагай городской партийна организаци өөрынгөө партийна конференци үнгэргэжэ байна. Ажал хүдэлмэридээ ехэ амжалта туйлахые манай Эхэ ороной ниислэл хотын коммунистнуудта хүсэхэ, мүн шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалгада сэгнэшэгүй ехэ оруулалта хэһэнэйнь түлөө баяр баясхалан хүргэхэ гэһэн минии дурадхалые дэмжэхэ бэзэт гэжэ найданаб.

Шэнэ газарые шэнэ хүнүүд элдүүрилэн ашагладаг. Гэбэшье шэнэ газар элдүүрилэгшэд тухай хэлэхэдээ, манай ороной зүг бүхэнһөө эндэ ерэһэн хүнүүд тухай хэлээд лэ дүүрэхэ бэшэ юм. Бидэнэр тус нютагуудта хэр угһаа һууһан хүнүүдэй, Казахстанай, Сибириин, Ураалай, Поволжиин эртэ урдын тала дайдануудай эзэдэй, үниинһөө хойшо һууһан хүнүүдэй шэн габьяата ажал тухай айхабтар ехэ хүндэлхы мэдэрэлтэйгээр хэлэнэбди. Тэдэнэр шэнэ ерэһэн хүнүүдые үнэн зүрхэнһөө, хүндэмүүшэ һайханаар угтажа, тэдэнтэй мүр мүрөө нэгэдүүлэн хүдэлжэ, оронойнгоо ороохо тарьянай шэнэ ехэ гуламта байгуулха гэһэн ниитэ зорилгодо бүхы хүсэ шадалаа үгэһэн байна.

Шэнэ газарые элдүүрилэн ашаглалга манай орондо оршон һуудаг арадуудай хани барисаан болон бэе бэедээ туһалалсалгын ленинскэ политикын эли тодо бэелэл болоһон байна. Энэ политикые партимнай агаар 50-яад жэлэй туршада эрид шууд бэелүүлнэ. Эхэ оромнай совет республика бүхэнэй энэ

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи, 3-дахи нюурта).

ПАРТИ БОЛОН АРАДА…

Нүхэр Л. И. БРЕЖНЕВЭЙ хэлэһэн үгэ

(Үргэлжэлэл. Эхиннинь 1-дэхи нюурта).

политика бэелүүлгэдэ оруулһан хубитые үнэн зүбөөр сэгнээ. Манай агууехэ Союзай 50 жэлэй ойн жэлдэ тэдэнэр Арадуудай хани барисаанай орденоор шагнагдаа. Үндэр дээдэ шан совет Казахстанда барюулха ёһо намда тудаһан байна. Тиин казахуудай болон манай орондохи бүхы шахуу нацинуудай түлөөлэгшэдэй хамтын хүсөөр хахалагдаһан шэнэ газар хадаа социалис интернационализмын гайхамшаг үльгэр жэшээ мүн гэжэ мүнөөдэр үшөө дахин хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай алдарта ойе тэмдэглэжэ байхадаа, манай ороной хүдэлмэришэн ангиие, колхозно таряашадые, совет интеллигенциие, шэнэ газар элдүүрилгэдэ өөрынгөө хубитые оруулһан бүхы хүнүүдые мүнөөдэр хүндэтэйгөөр дурданабди. Мүн тэрэ баатарлиг ажалда хабаадаһан бүхы хүнүүдые — газар хахалһан, таряа тариһан, хуряаһан хүнүүдые, гэр байра, таряа хадагалдаг газар, мастерскойнуудые баригшадые, электро-дамжуулгын линии татагшадые, үхибүүдые һурган хүмүүжүүлэгшэдые, шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй үбшэгүй элүүр ябахын түлөө оролдогшодые мүн лэ хүндэтэйгөөр дурданабди. Та бүгэдэндэ айхабтар ехэ, бүгэдэ арадай сайн баясхалан хүргэе!

Нүхэд! Манай ороной, манай арадай үмэнэ харюусалгата шэнэ зорилгонуудай табигдаха бүхэндэ коммунистнууд түрүү зэргэдэ ябадаг байгаа. Мүн шэнэ газарташье коммунистнууд түрүүлээ. Партиимнай гаргаһан уряа элдэб наһанай, элдэб яһанай хүнүүдые, элдэб һургуулитай, элдэб мэргэжэлтэй, ажабайдалай дүй дүршэлөөр илгаатай олон түмэн хүнүүдые элсүүлэн хүдэлгэһэн байна. Эды шэнээн олон хүнүүдые нэгэдхэхын, эмхидхэхын тулада, нэгэн ниитэ зорилго тээшэ хандуулхын, олон зуун эбтэй эетэй, дайшалхы коллективүүд болгон нэгэдхэхын тулада партийна, эмхидхэлэй болон үзэл сурталай хүдэлмэриин зохихо түхэл маяг олохо ёһотой байгаа бшуу. Тиин тиимэ түхэл маягууд олдоһон байгаа.

Олониитэ зонтой таһаршагүй холбоотой байха, тэдэнэй үгэ һанамжые хододоо анхаржа шадаха, тэдээнһээ һургаал абаха, түрүү дүй дүршэлые дэмжэн дэлгэрүүлхэ, һаад тойбо татажа байһан бүхы зүйлнүүдтэй эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ, дутуу дундануудые нюунгүйгөөр, зоригтойгоор элишэлэн гаргаха гэһэн манай партиин онсо өөрсэ шэнжэнүүд тэрэ үеын хэсүү бэрхэ байдалда илангаяа элеэр харагдаа һэн. Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха үедэ партиимнай эрхилһэн бүхы ажал ябуулгань айхабтар ехэ, аша үрөөрөө асари ехэ шэнэ ёһоной ажал хүдэлмэриин үльгэр жэшээ мүн.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай ойн баярай үдэр шэнэ газарай областьнууд болон районуудай партиин обкомууд болон райкомуудые, совхоз, колхозуудай эхин партийна организацинуудые, мүн шэнэ газарһаа ехэ таряа абахын түлөө тэмсэлэй түрүүшын зэргэдэ саг үргэлжэ ябаһан бүхы коммунистнуудые дурдангүй гарахын аргагүй.

Нүхэд! Ямар нэгэн экономическа хэмжээ ябуулгын үрэ дүнгые бодотоор, ажал хэрэгэй талаар зүбөөр сэгнэхын тулада тоо баримтануудые хэрэглэхэ шухала. Мүнөөдэршье энэ үлүү болохогүй гэжэ һанагдана. Хамта дээрээ ажахын хэрэглэмжэдэ 42 миллион гектар шахуу газар оруулагдаа һэн гэжэ таанар мэдэнэт. 20 жэлэй туршада 31 миллиард шахуу пүүд таряан болон хүдөө ажахын бусад олон янзын продукци шэнэ газарнуудһаа абтаа. Эндэһээ гол түлэб худалдаанай ороохо таряа абадаг болоһомнай айхабтар шухала. Манай орон дотор бэлэдхэгдэдэг ороохо таряанай 27 процентнь шэнээр ашаглагдаһан газарһаа мүнөө абтана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Бүхы шэнэ газарай районуудай колхоз, совхозууд үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада бэхижээ, хатуужаа. Мүн энэ Казахстандашье хабаатай. Һүүлэй гурбан жэлэй туршада республикын колхоз, совхозууд 2 миллиард 831 миллион пүүд таряа гүрэндэ худалдаа. Шэнэ газар ашаглалгын урда тээхи гурбан жэлэй туршада республика дотор оройдоол 321 миллион пүүд таряан худалдан абтаһан байна гэжэ һануулһуу. Ехэ юумэнэй туйлагдаһые өөһэдөө харанат.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалга эдэ нютагуудай экономико болон соёл культурын бүхы һалбаринуудай дэбжэлтые түргэдхөө. Жэшээнь, Казахстанда һүүлэй 20 жэлэй туршада промышленна үйлэдбэриин хэмжээн 7,2 дахин дээшэлээ юм. Шэнэ газар гээшэмнай мүнөө хэдэн олон шэнэ городууд болон олон зуун хүдэлмэришэнэй тосхонууд болоно. Тэндэ олон миллион хүнүүдэй аятай зохидоор ажаһуу-ха мүнөө үеын бүхы эрхэ байдал байгуулагданхай.

Тиимэ болохолоороо, нүхэд, мүнөөнэй шэнэ газар гээшэ гансал ороохо таряан бэшэ, һү, мяхан бэшэ, харин мүнөө үеын социалис ёһоной ажабайдал болоно. Иимэ ажабайдал урдань хооһон байһан айхабтар ехэ газар дээрэ хүгжэн батажаа. Түбхын түрүүндэ эндэ ургажа хүмүүжүүлэгдэһэн гайхамшаг хүнүүд тухай хэлэгдэнэ.

Шэнэ газар олон мянган хүнүүдые ажабайдалай замда оруулаа. Хэдэн зуун тракторист, комбайнер болон барилгашад, совхозой директорнууд, ахамад мэргэжэлтэд, партийна болон совет хүдэлмэрилэгшэд болоо. Гэбэшье шэнэ газар гээшэ хүн зониие дэбжүүлээ гэжэ хэлэхэдээ, бидэнэр гансал тушаал зэргэ тухай хэлэнэ бэшэбди. Мүн лэ хүн зоной ургалтада ехэ удха шанартай, һайн һайхан зүйл бии ха юм. Би эндэ сэдьхэл зүрхэнэй хатуужал, мэргэжэл шадабариин дээшэлгэ, зан заншалай һайжаралга тухай хэлэнэб.

Зураглан хэлэбэл, шэнэ газарһаа иимэ эрхим хүнүүдэй айхабтар баян «ургаса» гараа юм. Эдэнь хэд бэ гэбэл, Казахстандахи Николай Семенов, Оренбургын Василий Залойный, Красноярска хизаарай Евгения Кобежикова, Новосибирскэ областиин Василий Устюжанин, Волгоградска областиин Александр Соколов болон Василий Рубан гэгшэд, Саратовска Василий Головацкий, Ростовско областиин Пётр Нужнов, Алтайн Семён Пятница, Варвара Бахолдина, Фёдор Чабанов, Ставропольдохи Петр Баштовой, Башкирай Сафа Истамгалин, Омско областиин Пётр Зародыш, Иван Кобзарь болон бусад олон хүнүүд юм.

Шэнэ газарай үшөө олон гайхамшаг хүнүүдые нэрлэжэ болоно. Эдэ баатарлиг шэнжэ шанартай, үнэхөөрөө шэнэ газарай зан абаритай хүнүүд юм. Иимэ зан абариие бэедээ шэнгээн абажа ябаһан гурбан нүхэд тухай эндэ хэлэхэм.

Украинын комсомолец Михаил Довжик түрүүн ерэгшэдтэй хамта шэнэ газарта ерээд, тракторна бригада толгойлжо, габшагайгаар хүдэлмэрилжэ эхилээ һэн. Ажал хүдэлмэриингөө замда тэрэ оло дахин алдарта хэрэгүүдые үүсхэжэ, тэдэниинь хэдэн мянган хүнүүд дагаһан байна. Тэрэ мүнөөшье бригадираар хүдэлмэрилнэ. Гэбэшье өөрынгөө наһанай бусад олон хүнүүдтэл адли Михаил Довжик 20 жэлэй туршада гүрэн түрын хэмжээгээр, үргэн дэлгэрээр юумые бодомжолдог, өөрынгөө хэрэгые эрхим һайнаар мэдэдэг, мүн шадамар хүмүүжүүлэгшэ, эмхидхэлшэ болоһон байна. Михаил Егорович Довжик Казахстанай Компартиин Центральна Комитедэй гэшүүнээр һунгагданхай. Эхэ оромнай Социалис Ажалай Герой гэһэн нэрэ зэргэ тэрээндэ олгоо.

Тракторист болон комбайнер Жансултан Демеевэй нэрэнь шэнэ газар элдүүрилжэ эхилһэн бүри түрүүшын намар үргэнөөр мэдээжэ болоһон байна. Айхабтар дүршэлтэй механизаторнуудай, шэнэ газарые анха түрүүн элдүүрилэгшэдэй нэгэн, Социалис Ажалай Герой — тэрэ хүн мүнөөшье өөрынгөө хүндэтэ тушаалда — комбайнай штурвалда зогсон хүдэлмэрилһөөр.

Шэнэ газарай үшөө нэгэ патриот Иван Иванович Иванов тухай хэлэнгүй гаража шаданагүйб. Тэрэ Ленинградта түрэһэн. Дайнай үедэ 19 наһатай хүбүүхэн байхадаа, түрэл городоо хамгаалаа. Хүндөөр шархатаа, тиигээд хоёр хүлөө тайруулаа. Үни удаан сагай соо аргалуулһанайнгаа һүүлээр Казахстан ерэжэ, энэ нютагта һуурижаад, аяар хори гаран жэл соо механизатораар ажаллана. Шэнэ газарта баатаршалга харуулһанайнь түлөө Ленинэй хоёр орден болон Геройн алтан одон тэрэнэй дайшалхы шагналнуудтань нэмэһэн байна.

Эхэ оромнай шэнэ газар элдүүрилһэн олон хүнүүдэй шэн габьяата ажалые үндэрөөр сэгнээ. 272 хүн Социалис Ажалай Герой гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө. 96.965 хүн орден, медальнуудаар шагнагдаа. 1 миллион 340 мянган хүнэй «Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһанай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаһан ушар шэнэ газар ашаглан эзэмдэлгэдэ совет хүнүүдэй айхабтар олоороо эдэбхитэйгээр хабаадалсаһыень гэршэлнэ.

Ленинскэ партиин хүмүүжүүлэн дэбжүүлһэн, Совет ороной габьяата хүнүүдтэ алдар соло!

Үйлэдбэридөө ехэ амжалта туйлаһанайнгаа түлөө, мүн шэнэ болон боро газар элдүүрилэн ашаглаһанһаа хойшо 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, шэнэ газарай 30 совхоз, колхоз болон научна эмхи зургаанууд орденуудаар шагнагдаа гэжэ таанар мэдэнэт.

Шагнагдагшадые үнэн зүрхэнһөө амаршалжа, шэнэ амжалтануудые туйлахыень хүсэхыемнай зүбшөөгыт!

Нүхэд! Ойн баяр бүхэниие угтахадаа, бүхы хэһэн юумэеэ согсолон сэгнээд, удаань урдамнай байһан зорилгонууд тушаа бодожо үзэхэ һайн заншал манда бии юм. Тиин шэнэ газарай 20 жэлэй ой гээшэ бүхы хүдөө ажахын байдал болон саашанхи хүгжэлтынь хараа тухай тодорхойгоор хөөрэлдэхэ һайн шалтаг мүн.

Хэрбээ манай партиин түүхые хаража үзэбэл, аграрна политика гээшэ хододоо тэрэнэй гол анхаралда байһан гэжэ харамаар. Энэньшье ойлгосотой. Юуб гэхэдэ, аграрна политика хадаа партиимнай политическэ хараа шугамай айхабтар шухала хубинь байжа, хүдэлмэришэн анги болон тарияшадай холбоое хангажа, пролетарска революциин илалта тээшэ, социалис хубилалтануудые бэелүүлхэ, шэнэ общество байгуулха хэрэг тээшэ шэглүүлэгдэнхэй бшуу.

Оронойнгоо социальна болон политическэ байдалай онсо өөрсэ зүйлнүүдһээ, мүн хэрэглэмжэ болон арга боломжонуудаа хангаха хэрэгһээнь дулдыдан, түүхын шата бүхэндэ өөрын онсо зорилгонууд табигдадаг байһаниинь ойлгосотой. Мүнөө үе мүн лэ иимэ зорилгонуудые табяа. Коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха үедэ совет общиствын ороод байхада, социалис промышленность, соёл культура, эрдэм ухаан болон техникын орьёлмо түргэн хүгжэлтэһөө хүдөө ажахымнай гээгдэжэ ябаһаниинь илангаяа элеэр харагдаад байна. Хүдөө нютагуудта удаан сагай туршада шиидхэгдээгүй олон асуудалнууд бии болошоо. Эдэнэй зариманиинь зайлашагүй бодото шалтагаануудһаа, харин зариманиинь урдань гаргагдаһан алдуунуудһаа болоо юм. Тиимэ асуудалнууд хүдөө ажахын үйлэдбэриин дэбжэлтые аалидхажа, арадай ажахын бүхы дээрээ хүгжэхэ хэрэгтэ һаад тойбо болоо.

Энэ ушар партида, тэрэнэй Центральна Комитедтэ онсо ехэ харюусалга даалгажа, хүдөө ажахые тогтууритайгаар дэбжүүлхэ, хүдөө ажахыдахи ажал хүдэлмэриие хубилгаха, хүдөө тосхоной өөрынь түхэл шэнжые хубилгаха арга боломжотой аграрна политика зохёон найруулхые эриһэн байна. КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумһээ эхилээд, бидэнэр иимэ политика зохёон найруулжа эхилээ һэмди. Тиихэдээ үйлэдбэриин ургалтые урмашуулха экономическа эрхэ нүхэсэлнүүдые бии болгохо, тэрэ тоодо бэлэдхэлэй шэнэ гурим тогтоохо, капитальна һомололго эрид дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахые оньһожоруулха, тэндэ хими нэбтэрүүлхэ, газар һайжаруулха зэргын удаан сагай комплексно программа бэелүүлхэ, хүдөө ажахын эрдэм ухаае хүгжөөхэ, эмхидхэл болон хүтэлбэриин түхэл янзануудые нарижуулха гэһэн гол шухала асуудалнуудые удаа дараагаар шиидхэһэн байнабди. Энэ политикамнай ЦК-гай хэдэн пленумүүд дээрэ, партиин XXIII болон XXIV съездүүд дээрэ хүгжөөн батадхагдажа, олон миллион совет хүнүүдэй ажал ябуулгын үндэһэ һуури болоо.

Партиин болон арадай шэн зоригто ажал хүдэлмэринь аша үрэ ехэтэй байгаа гэжэ хэлэхэ бүхы үндэһэн манда бии. Таряан ажалай, мал ажалай продуктнуудай үйлэдбэрилгэ болон тэдэниие худалдан абалга саг үргэлжэ дээшэлнэ. Ажалай бүтээсэ болон хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлнэ Колхознигуудай, совхозой хүдэлмэрилэгшэдэй олзо доход ехэ болоно. Хүдөөгэй хүн зониие культурна ажаһуудалай талаар хангалга, социальна тэдхэмжэ улам һайжарна.

Бидэнэр мүнөөшье байгаалиһаа дулдыдадагбди. Гэбэшье арбан гү, али арбан табан жэлэй урда тээхидэл адляар дулдыдахаяа болинхойбди гэжэ һүүлэй жэлнүүдэй үрэ дүн эли тодоор харуулба. Урзанда, сагай уларилай эгээл хүндэ хүшэр жэлдэ бидэнэр урдахи табан жэлэй жэл бүхэндэ дунда зэргээр хуряагдадаг байһан ургасын хэмжээнһээ үлүү ургаса хуряажа шадаһан байнабди. Нёдондо жэлдэ сагай уларил һайн байгаа. Гэбэшье Уралда, Сибирьтэ болон ороной зарим бусад нютагуудта сагай байдал мүн лэ хүндэ хүшэр байһан юм. Тингэбэшье оронойм най бүхы түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ ургаса нёдондо хуряагдаа бшуу.

Бүхы һанаһан хүсэһэнөө үшөө түйлажа шадаагүй байһамнай ойлгосотой. Общиствын хэрэглэмжэнүүд бүгэдэ гүйсэдөөр хангагдана гэхын аргагүй. Гэбэшье энэ талаар эрид хубилалта болонхой. Энэмнай, нүхэд, һүүлэй үедэ парти болон арадай эрхилһэн ажал ябуулгын эгээл гол дүнгүүдэй нэгэн, манай эгээл шухала туйлалтануудай нэгэн мүн!

Хэһэн бүтээһэн хүдэлмэриингөө дүнгые сэди хэлээ хангангяар согсолхотоёо хамта, урдамнай мүнөө шиидхэһэндэ орходоо хүнгэн бэшэ, мүн лэ шухала зорилгонууд бии байна гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Манай урда табигдаад байһан нэгэл зорилго тухан хэлэбэл иимэ. Гектар бүхэнһөө абтадаг ургасые дээшэлүүлхэ гэһэн зорилго хододоо табигдажа байха. Сэхэрүүнь хэлэбэл, олон ажахынуудта, үнгэрхэдөө олон районуудташье, үшөөл доогуур ургаса абтадаг байһаар. Харин гектар бүхэнһөө абтадаг ургасын дээшэлбэл, ороохо таряан ниитэ дээрээ ехээр абтадаг болохо, хүдөө ажахын продукци ехээр худалдан абтаха, тиигэжэ арад зоной байдал улам һайжарха байна бшуу. Ургаса дээшэлүүлхэ тухай асуудалые бидэнэр хими нэбтэрүүлгэтэй, газар һайжаруулгатай, али бүхы янзын агротехническэ хүдэлмэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэй холбонобди.

Тиин мүнөө үе шатада манай партиин бэелүүлжэ байгаа аграрна политикын гол шэглэлнүүд дээрэ үшөө дахин тогтожо хэлэхэ хүсэлэнтэйб.

Үйлэдбэри дээшэлүүлхэ, колхоз, совхозуудые экономическа талаар саашадань бэхижүүлхэ гэжэ хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдые материальна талаар урмашуулха тиимэ экономическа гурим, тиимэ эрхэ байдал бии болгон, нарижуулха гээшэ тэдэ шэглэлнүүдэй нэгэн болоно. Энэ зорилгые бэелүүлхэ үндэһэ һуурииие табиһан ушар КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумэй түүхэтэ удха шанарынь мүн болоно.

Хүдөө ажахын ажалшадые материальна талаһаань урмашуулха гээшэ үйлэдбэриин ургалтада ехэ туһатай гэжэ урданшье олон хүнүүд ойлгодог байгаа. Гэбэшье удаан сагай туршада энэ асуудал шиидхэгдэдэггүй байгаа. Яахашье аргагүй хэбэртэй байдал тохёолдодог һэн: материальна урмашуулгада зорюулха мүнгэ зөөриин гаргагдадаггүй дээрэһээ үйлэдбэри бушуу түргэнөөр хүгжөөгдэдэггүй байгаа; харин үйлэдбэриин ааляар ургадаг ушарһаа мүнгэ зөөри дуталдадаг байгаа. Иимэ байдалһаа гарахын тулада, тогтомол гуримые эрид хубилгаха хэрэгтэй болоо, Центральна Комитет тиимэ юумэ хэһэн байна. Тэрэ үедэ абтаһан шиидхэбэринүүд тон саг соогоо абтаһан зүб шиидхэбэринүүд байгаа гэжэ саг харуулаа.

Тэдэ шиидхэбэринүүдэй гол удхань юуб гэхэдэ, хэдэн жэлэй туршада байха бэлэдхэлэй тогтомол түсэбүүд зохёогдожо, харин түсэбһөө гадуур хүдөө ажахын продукциин худалдагдабал, тэдэниие дээгүүр сэнгээр худалдан абаха гэһэн гурим тогтоогдоо һэн. Эдэ болон бусад хэмжээнүүд колхоз, совхозуудай экономическа байдалые бэхижүүлжэ, үйлэдбэриин ургаха, ажалай түлөөһэнэй дээшэлхэ эрхэ нүхэсэл бии болгоһон байна.

Иимэ экономическа хэмжээнүүдэй, илангаяа моральна хэмжээнүүдтэй тэдэнэй хамтаруулагдажа хэрэглэгдэхэдэ, тон ашаг үрэ ехэтэй байһыень үнгэрһэн жэлнүүдэй дүй дүршэл гүйсэд харуулаа. Саашадаашье тэдэ хэмжээнүүдые нарижуулха шухала. Тиихэдээ тус тус хүдэлмэрилэгшэд болон бүхэли коллективүүдэй түлөөһэниинь тэдэнэй ажал хүдэлмэриин эсэсэй үрэ дүнһөө дулдыдаха гэжэ улам ехээр хараада абаха шухала. Гансал иимэ аргаар газар болон техникые аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, ажалай бүтээсые түргэнөөр дээшэлүүлхэ арга олдохо юм.

Энэ талаар олон шэнэ дурадхалнууд оруулагдадаг, мүн анхаралтайгаар шэнжэлжэ үзэмөөр һонин үүсхэлнүүд бэелүүлэгдэдэг. Колхоз, совхозуудай экономическа үндэһэ һуурииие бэхижүүлхэ, хүдөө ажахын ажалшадай материальна урмашуулгые дээшэлүүлхэ тухай асуудалнууд парти болон гүрэнэй гол анхаралда байһаар.

Хүдөө ажахые мүнөөнэй индустриальна үндэһэ һууритай болгохо, экономикын энэ һалбарида научно-техническэ дэбжэлтые эрид түргэнөөр нэбтэрүүлхэ гээшэ партиин аграрна политикын үшөө нэгэ шухала шэглэлынь мүн. Партиин найруулан зохёоһон олон шэглэлтэй үргэн программын гол зүйлнүүдынь олондо мэдээжэ. Эдэ хадаа комплексно оньһожоруулга, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хими нэбтэрүүлгэ, мүн газар һайжаруулха талаар ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри бэелүүлхэ ябадал болоно.

Һүүлэй жэлнүүдтэ энэ талаар ехэ юумэн хэгдээ. Энэ табан жэлдэ хүдөө ажахыда хэгдэхэ капитальна һомололго 129 миллиард түхэригтэ хүрэхэ. Харин үнгэрэгшэ табан жэлдэ энэнь 82 миллиард түхэриг байһан юм. Хүдөөгэй ажалшад урдань иимэ олон машина, механизмуудые, иимэ ехэ үтэгжүүлгэ болон буртаг үбһэ, шумуулнуудые усадхаха химическэ хэрэгсэлнүүдые хэзээшье абаагүй юм. Мүн орон доторнай газар һайжаруулха, намаглиг газарнуудые хатааха, хүдөө ажахын газар улам үрэжэл ехэтэй болгохо хүдэлмэри урдань хэзээшье иимэ ехэ хэмжээгээр хэгдээгүй байгаа.

Бидэнэр саашадаашье хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ ехэ мүнгэ зөөри һомолжо байхабди. Гэбэшье арадай мүнгые хайшан гэжэ эгээл аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэб гэһэн — шанар тухай асуудал улам элитээр гаража байна.

Жэшээнь, бидэндэ хүдөө ажахыда хэрэглэхэ улам олон машинанууд хэрэгтэй. Гэбэшье ямаршье һаа юрэл машинанууд хэрэгтэй бэшэ. Мэргэжүүлэгдэһэн томо үйлэдбэриин эрилтэнүүдтэ харюусамаар, түрүү технологиие нэбтэрүүлжэ боломоор шэнэ болон эгээл шэнэ техникэ манда хэрэгтэй юм. Ажабайдал энээниие эринэ гэжэ хэлэхэнь бага. Харин ажабайдал энэ талаар бидэниие яаха аргагүйгөөр, час бүхэндэ хашажа байна ха юм.

Жэшээнь, 95—100 мориной хүсэтэй трактор ехэ һайн трактор гэжэ оройдоол һаяхан тоологдодог байгаа. Харин мүнөө манай промышленность Ленинградай Кировскэ заводто 220 мориной хүсэтэй трактор бүтээдэг болоо, тиигээд 300 мориной хүсэтэй К-701 гэжэ хүдөөдэ хүдэлхэ трактор гаргадаг боложо байна. Харин һаяар бүри ехэ хүсэтэй газар хахалдаг трактор хэрэгтэй болохо гэжэ мэргэжэлтэд хэлэнэ. Энээгээр дашарамдуулан, би Павлодарай тракторна завод тухай хэдэн үгэ хэлэхээ һананаб. Павлодарай заводто, жэшээнь, К-700 түхэлэй ехэ хүсэтэй трактор бүтээн гаргадаг болохо хүдэлмэриие аажамаар, ехэ гарза гээлтэгүйгөөр хэжэ эхилхэмнай бэшэ гү гэжэ бодожо үзэхыень Казахстанай Компартиин ЦК-е, партиин Ленинградай областной комитедые, Кировскэ заводой инженернүүдые гуйха хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Энэ ажал хүдэлмэридэмнай туһа болохо бэзэ.

Мүн хүдөө ажахын бусад олон янзын техникын хүсые ехэ болгохо хэрэгтэй. Манай бүхы орон дотор мэдээжэ болоһон алдарта бригадир Александр Гиталовай хэлэһэн үгэнүүд сэжэдэм хадуугдаа. Би Украинын ССР-тэ Арадуудай хани барисаанай орден баяртайгаар барюулаа һэм. Энээнэй урда тээ Киевтэ республикын партийна эдэбхитэдэй суглаан болоһон юм. Мүнөө бүтээгдэдэг комбайнуудаар түрүү ажахынуудай үндэр ургасые диилэжэ хуряахын аргагүй болобо гэжэ тэндэ Александр Гиталов хэлээ һэн. Харин иимэл үндэр ургаса манай ороной бүхы ажахынууд ургуулха ёһотой ха юм. Тиимэһээ промышленна предприятинууд болон конструкторска бюронууд иимэ үгэнүүдые анхарха ёһотой. Элдэб янзын ажал хэхэ, элдэбын эрхэ байдалда хэрэглэгдэхэ хүдөө ажахын бүхы техникые нарижуулан һайжаруулха гэжэ оролдохо ёһотойбди. Эдэ бүгэдэ хүдөө ажахыда ажалай бүтээсые эли бодо дээшэлүүлхэдэ туһа болохо юм. Энээнтэй хамта айхабтар мэргэжэлтэй олон механизаторнуудые бэлдэхэ тушаа оролдохо шухала. Тэдэнэй мэргэжэл шадабари техникын шэнэ хэмжээндэ таараха ёһотой.

Нүхэд! Бидэнэр мал ажалые дэбжүүлхэ тухай асуудал нэгэнтэ бэшэ зүбшэн хэлсээ һэмди. Бүгэдэндэ мэдээжэ зүйлнүүдые дахин дабтажа хэлэһэнэй үлүү. Эндэ гол шухаланьюуб гэхэдэ, хүдөө ажахын энэ шухала һалбариие мүнөөнэй индустриальна үндэһэ һуурида оруулха, үйлэдбэриие улам мэргэжүүлэн томодхохо хэрэгтэй. Мал ажалай томо фермэнүүд болон комплекснүүдай эрхэ байдалда таарамаар машина, түхеэрэлгэ бии болгохо тухай, холимол тэжээлэй промышленностиин хүсые нилээд ехэдхэхэ тухай асуудал ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ хурсаар табигдаа һэн. Мал ажалда болон тэжээл бэлэдхэлгэдэ хэрэгтэй машинануудые бүтээхэ хэрэг эрхилхэ министерство һаяхан байгуулагдаа. Энэ министерство түргэнөөр хүл дээрээ гаража, мал ажалшадые бүхы хэрэгтэй юумээрнь хангажа эхилхэ зэргэтэй.

Энэ хадаа шэнэ министерствын хүсэндөө ороторнь хүлеэжэ, миин һууха гэһэн удхатай үгэнүүд бэшэ. Партийна, советскэ болон хүдөө ажахын органуудай үүсхэл эдэбхи гаргажа, бии байһан арга боломжонуудаа шадамар бэрхээр хэрэглээ һаань, үрэ дүншье бүри мүнөө һайн байдаг гэжэ ажабайдал харуулна. Партиин ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ һанамжануудаа хэлсэлгэһээ союзна республиканудай компартинуудай ЦК-нууд, обкомууд, крайкомууд, тэндэхи совет, хүдөө ажахын зургаанууд таараха тобшололнуудые хэжэ, мал ажалые хүгжөөхэ, тэрэ тоодо тэжээлэй асуудалые, тон шухала асуудалые, юрэдөөл, минии һанахада, гол асуудалые шиидхэхэ арга нөөсэнүүдээ үшөө дахин наринаар хаража үзэхэ аабза гэжэ этигэн найдажа байһанаа Центральна Комитет мэдүүлнэ. Республика бүхэн, область бүхэн арга нөөсэнүүдтэй гээшэ, эдэниие бүгэдын хэрэгэй аша туһада ашаглаха хэрэгтэй.

Энэ асуудалаар нүхэр Кунаевтай һаяхан хөөрэлдэһэн байнаб. Юун тухай хөөрэлдөөн болооб? Казахстан 32 миллион хонин һүрэгтэй юм. Хони малайнгаа тоо толгойе олошоруулха талаар Казахстан бүхы арга нөөсөөэ хүсэд ашаглаа гээшэ гү гэжэ нүхэр Кунаевһаа асуугаа һэм. Үгы ааб даа. Хонидойнгоо тоо толгойе Казахстан 50 миллиондо хүргэжэ шадаха гэһэн һанамжада ерэһэн байнабди. Нүхэд, таанадай альга ташалгые энээниие бүрин зүбшөөнэ гэжэ ойлгоноб. Тиин мүнөө манай хүндэтэ нүхэр Димаш Ахмедович Кунаев, республикын Министрнүүдэй Совет энэ тоое нэгэшье толгойгоор хороожо шадахагүй. Юрэдөөл, республикада зарим тэды туһаламжа үзүүлэгдэхэ зэргэтэй. Эдэ асуудалнууд шиидхэгдэжэ байна. Тиихэдэнь шухала туһа хүргэгдэхэ байха. Гэбэшье энэ хэрэгые ёһотой һайнаар шиидхэхын тула нютагай партийна органууд ажал хэрэгээ ёһотоор ябуулжа эхилхэ ёһотой.

Нүхэд, хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлгын, газар уһалха, хатааха хэрэгэй ямар ехэ удха шанартай байһан тухайда дэлгэрэнгыгээр тогтоһоной үлүү гэжэ һананаб. Энэмнай хэндэшье мэдээжэ ха юм даа. 1980 ондо хүдөө ажахые 120 миллион тонноһоо бага бэшэ үтэгжүүлгээр хангахые түсэбөөр хараалагдана. Тиимэһээ үтэгжүүлгэнүүдые зөөхэдөө, хадагалхадаа үрихэгүй, үтэгжүүлгэнүүдые ашаглалгын агротехническэ бүхы гуримуудые нарийнаар сахиха, колхоз, совхозуудай кадрнуудай агрохимическэ бэлэдхэл дээшэлүүлхэ шухала байна. Гэбэшье энэ хэрэгтэ үшөөл горитой дутуу дундануд бии гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Үтэгжүүлгэнүүдые зөөхэдөө, хадагалхадаа ехэ үрилтэ хэнэбди.

Мелиоративна барилга тухай хэлэхэ болоо һаа, энэмнай дэлхэй дээрэ сасуулашагүй ехэ хэмжээтэй: ороной бүхы районуудай газар элдүүрилэн шанаржуулагдажа байна. Энэ эли бодо үрэ дүнгүүдые үгэнэ. Уһалагдадаг газар таряалангаа үргэдхэһэнэй ашаар хлопогой тогтууритай һайн ургаса абтана. Узбекистанай, Туркменин, Таджикистанай, хлопок таридаг бусад бүхы республикануудай ажалшадай туйлаһан амжалтаар омогорхонобди. Нёдондо жэл эдэнэр уялгануудаа дүүргээ һэн. Эдэ республикануудай хүтэлбэрилэгшэд, делегацинууд мүнөөдэрэймнай һайндэртэ хабаадажа байна. Хлопок тарижа ургуулдаг нүхэд, байгша ондо бүри ехэ тоо, баримтануудые дурдажа шадаха гээшэ гүбди гэжэ таанадһаа асуухые хүсэнэб.

Барайгар тарижа ургуулгын хэрэг мүн лэ имэрхүү. Кубаниин гол газарые хатааха ехэ хүдэлмэри хэхэ тухай шиидхэбэри һаяхан абтаһан байна. Энээнэй ашаар барайгарай таригдадаг талмай нилээд үргэдхэгдэхэ юм. Элдүүрилэн шанаржуулагдаһан газар дээрэһээ абтадаг хүдөө ажахын продукциин хэмжээе саг үргэлжэ дээшэлүүлхэбди. Хэрбээ энээниие туйлаагүй һаамнай, ган гасуур үшөөл удаан саг соо бидэниие зобоохо, үйлэдбэридэ һаад тойбо ушаруулха, арадай ажахын түсэбүүдые гээгдэлдэ оруулха байха. Газар таряалан элдүүрилэн шанаржуулгада гаргашалагдаһан арадай мүнгэ зөөриин түлөө харюусалгатай бүхы хүнүүд газар таряалан һайжаруулха хүдэлмэринүүдэй программа бэелүүлхын түлөө оролдохо ёһотой гэжэ Центральна Комитет тоолоно.

Бүри үргэн ехэ асуудал — газар таряалангые ашагтай һайнаар хэрэглэхэ асуудал бии. Газар таряалангые ашаглалгын гурим тухай хуули манайда бии. Энэ хуулиие хэлбэришэгүй бэелүүлхэ, газар таряалангые хангалтагүй муугаар элдүүрилхэ хэрэгые зайсуулан сараха тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй һаяхан болоһон суглаан дээрэ хэлсэгдээ һэн. Газар — арадай үнэтэ баялиг мүн. Бидэ тэрэниие гамнаха, ашаг үрыень дээшэлүүлхэ, гектар бүхэниие улам бүри ашаг үрэтэйгөөр элдүүрилхэ уялгатайбди.

Ойрын ба ерээдүйн эрилтэнүүдые, хараа түсэбүүдые анхаралдаа абажа, хүдөө ажахын аша туһа, промышленностиин эрилтэнүүдые хараада абажа, социальна, тодорхойлон хэлэхэдэ, үндэһэ яһатанай асуудалнуудые хараада абан, эдэ зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэй. «РСФСР-эй хара хүрьһэтэ бэшэ зоныг хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй Центральна Комитедэй тогтоол, энэ тогтоолые Политбюрогой һаяхан хаража үзэлгэ — иимэ асуудалые ингэжэ ниитэлэн шиидхэлгын гэршэ энэ болоно. Манай ороной үргэн ехэ районие али бүхы талаарнь хүгжөөхэ талаар 1990 он болотор хэгдэхэ программа тухай эндэ хэлэгдэнэ. Олон миллион гектар газарые үндэһөөрнь һайжаруулха элдэб хүдэлмэри эндэ хараалагдана. Иимэ үргэн ехэ программа бэелүүлгэдэ удаадахи түсэбтэ табан жэлдэ 35 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана. Энэнь манай ороной түбтэхи үргэн ехэ хизаар нютагай түхэл шарайе хубилгажа, бүхы экономико саашадань хүгжөөхэ юм.

Хүдөө ажахын эрдэм наукын саг үргэлжэ ургажа байгаа үүргэ тухай хэдэхэн үгэ хэлэхэмни. Ажал хэрэгтээ үнэн сэхэ хэдэн арбаад мянган шэнжэлэгшэд манайда аша үрэ ехэтэйгээр ажаллана, олон институдууд, туршалгын станцинууд эмхидхэгдэнхэй. Эдэнэр ехэ юумэ хээ. Тиигэбэшье эдэнэй ажал ябуулгые хүтэлбэрилхэ талаар эрдэм ухаанай хүсэн тэнсүүригүй муугаар гаргашалагдажа байна гэжэ хэлэжэ болоно.

Эрдэм наукын эмхи зургаанудай байгуулалтын һула газарнуудыень бэхижүүлхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хубилалта хэхэ аргатай шэнэ шэнжэлгэнүүд хүдөө ажахыда хэрэгтэй, биохими, генетикэ, молекулярна биологи ургамалай ба малай аймаг тухай үндэһэн шухала эрдэм һургаал зохёохо зэргэтэй. Үндэр баян ургаса үгэхэ, хүйтэндэ тэсэмгэй үрэһэ хүрэнгэ гаргахыень, малай һайн үүлтэр бии болгохыень эрдэмтэдһээ хүдөө ажахы хүлеэнэ.

Жэшээлхэдэ, Сибирьтэ, Казахстанда үбэлэй сагта тааража ургаха шэниисын сортнуудые, мүн Украинада, Поволжидо ба ороохо таряа ехээр ургуулдаг манай ороной бусад районуудта хабартаа тарижа ургуулагдаха шэниисын сортнуудые бии болгохо гээшэ эрдэм наукын эрхим һайн, аша үрэ ехэтэй зорилго болоно. Бидэ иимэ гүйлтатайгаар манай эрдэмтэдтэ, туршалгын станцинуудта, селекционернүүдтэ хандынабди. Энэ гүйлтадамнай улам түргөөр харюусаад байгаа гээшэ һаань, энэ шухала зорилго амжалтатайгаар дүүргэгдэжэ, арадай баяр баясхаланда, талархалда хүртэхэ байна.

Партиин аграрна политикын үшөө нэгэ гол шэглэл — үйлэдбэриин эмхидхэлые нарижуулан һайжаруулха, хүдөө ажахын хүтэлбэри һайжаруулха тухай асуудал болоно. Энэ хараа шэглэл мүнөө ехэ удха шанартай боложо байна гэжэ ЦК-гай декабриин (1973 он) Пленум тэмдэглээ һэн. Материально-техническэ үндэһэ һууриингаа бэхижэхэ бүри хүдөө ажахы хүгжэлтынгөө шэнэ шатада, шэнэ индустриин үндэһэ һуурида ороно. Үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй энэ гүнзэгы хубилалта үйлэдбэриин харилсаае һайжаруулха, ажал хүдэлмэриие бүри гүнзэгыгөөр нэгэдүүлхэ, мүн хубаарилан мэргэжүүлхэ арга олгодог байна. Энэмнай ямар удхатайб? Урдын сагһаа үлэһэн үйлэдбэриин олон һалбаритай, тарүу бүридэл хүдөө ажахые ашагтайгаар эрхилхэ хэрэгтэ һаад хэнэ, научно-техническэ талаар зэбсэгжэлгые удааруулна. Тиигэжэ хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ һаад тойбо татана. Тиимэһээ үйлэдбэриие саашадань тусхай шэглэлтэйгээр томо болголго, ажахын хоорондохи хамжалгые гүнзэгырүүлгэ мүнөө ороной хүдөө ажахые хүгжөөхэ үндэһэн шухала асуудал болоно.

Үйлэдбэриин ехэ, томо байхадал, индустриальна онол аргануд ашагтай байдаг гэжэ бидэ һайн мэдэнэбди. Теэд олон һалбариинь үлөөгөөд, ажахынуудые юрэл томодхохо, миин хамтаруулха ушар хэм хэмжүүртэй байдаг юм гэжэ хэлэхэ байнаб. Харин ондоо зам — үйлэдбэриие мэргэжүүлэн томодхолго хадаа гансал зүб зам юм. Энэ зам мүнөө үе сагай эрдэм, техникын туйлалтануудые хэрэглэхэ арга олгоно.

Үйлэдбэриие томодхон мэргэжүүлгын аша туһые томо колхоз, совхозуудай, тэрэ тоодо шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһан колхоз, совхозуудай дүй дүршэл баталан. Иимэ ажахынуудта оньһото техникэ, үтэгжүүлгэ ба малай тэжээл, мүн бусад экономическа үрэ дүнгүүдынь заатагүй ехэ байдаг. Тиихэдэ ажахын подразделенинүүдэй хоорондын хамжалга, эдэнэй хоорондохи холбоо барисаанууд улам бэхижүүлэгдэнэ, үйлэдбэриин хүтэлбэри һайжарна.

Эдэ бүхы арга боломжонуудые али болохоор хэрэглэхэ шухала. Гэхэтэй хамта, бүхы колхоз, совхозууд тус бүридөө мэргэжүүлэгдэһэн томо ажахы байгуулхын тула шухала хэрэгтэй ажалша хүнүүдтэй, материальна зөөритэй байдаггүй. Энэ ушар ажахынуудай үргэн хамжаа бэелүүлһэнэй үндэһөөр, ажахынууд хоорондын хүдэлмэри тусхай мэргэжэлтэйгээр ба хамтадхамал хүсөөр эрхилхэ зорилгые тон шухала болгоно. Үнэхөөрөө тиимэ байна. Тусхай мэргэжэлтэй үйлэдбэриин барилганудые ажахы бүхэнэй нэгэ нэгээрээ бүтээхэ гээ һаа — хүсэ зөөринь хүрэхэгүй. Хэдэн ажахынуудай зөөри хэрэгсэлнүүдые нэгэдхээ һаа, ташха ондоо байхэнь элитэ.

Тингэбэл, индустри… хэлэй хамтын — … тусхай мэргэжэл… приятинуудые бии … арга боломжо тэдэ… дохо. Иимэ ябуул… ажахын бүхы һал… дэлгэржэ байнхай… зууд хоорондын … тусхай мэргэжэлт… хидхэлгэ Молдави… руссида, Украина… Федерациин хэдэ … ластьнуудта дэлг…

Ажахынууд хоор… дэлмэриие тусхай … тайгээр эрхилэлг… талань гэбэл, … совхозуудай өөһэ… хэрэгсэлнүүдые х… нөөр, ашагтай … хэрэглэхэ арга бол… гана. Энэ хэрэ… зөөри табихаар ба… һан колхозууд, с… үргэн ехэ арга бол… гохо, проектнүүдые… хэрэгтэнь туһалха, … никээр ба түхеэр… һалха шухала. Го… индустриальна түб… байдаг овощой-һү… мэргэжэлтэй ажа… гахай, үхэр ба хон… хаха, шэмэтэ тэжэ… бэрилхэ, продукци… лан болбосоруулха… оньһожоруулагдама… приятинуудые зор… эмхидхэхэ хэрэгтэй… гын ба мелиорати… нүүдэй бари… риалнуудые … ой модоной ажа… трификаци эрхил… дөө ажахын техни… лаха, агрохимичес… ламжа үзүүлхэ пре… нуудай түхэлтэйгөө… бэриин хэрэглэмж… ажахынуудай хамжа… гэнөөр дэлгэрүүлэг… той.

Ажалаа тусхай … тэйгээр эрхилбэл, … бүри һайн формону… болгохо, тиин … совхозуудһаа гадна… рэнэй промышленна… приятинуудшье ти… дэлнүүдтэ орохо … ропромышленна бү… лэдбэринүүдэй … предприятинууд тос… Ороной тус тус зон… жэшээлэн хэлэбэл, … да, Ростовско об… Краснодарска хизаа… мэ нэгэдэлнүүд б… хой. Эдэнэй дүй д… анхаралтайгаар … тэрэниие эгээн ехэ … һатайгаар хэрэглэхэ … Тииһээ тиитэрээ эх… ажахын юрэнхы асу… тухай бэшэ, харин … хала асуудал тухай … нэй ба колхозно-ко… на түхэлтэй зөөри … лэгдэнэ бшуу.

Эдэ бүхы асуу… ехэ анхарал ханд… партийна. Совед… хүдөө ажахын о… зүгһөө туһа хүргэ… учна ёһоор шэн… таарүү зохидоор … шата шатаарнь … эрилтэ табигдана. Т… гадна, ороной зон… гадна, мүн тус тус … нууд, олохон ушарт… нууд дотор эрхэ … тон ондо ондоо … хэрэгэй түлөө ха… даадаг бүхы нүхэ… дөө ажахын бүхы … рилэгшэдтэ ингэж… лан һануулхые хү… бэл, яража тэбдэж… байдалыень хараада… баадхажа, тииһээ … хазагайруулга гарга… хогүй байна. Ажа… ашагтай зүбөөр, э… ска шадамар һайна… хэ хэрэгтэй. Хүд… гол түхэлэй проду… лэдбэрилгые тусхай… жэлтэй болгохо, … томодхоходоо, ажах… рой хэрэглэмжэдэ … нютагай дэлгүүртэ … циин гаргагдаха … нуудые ажахы бүх… роохо гэһэн удхата… юм.

Центральна Коми… хай мэргэжэлтэй … ба хамжаалалгые … зэгырүүлхэ зорилго… даа, мүрысөө соносх… али хэн хэнһээ т… хүдэлнэб гэһэншүү … гаргаха гэнэгүй. Т… хүдэлсэгүй хүжүүн… лые, энэ шухала … гансал албан зурга… нютагай тала хара… гаргалгые зайсуул… ла.

Хүдөө ажахы хү… гын формонууд ту… дал үйлэдбэри энэ… шэнэ онол аргануу… һайн формонуудые … ябадалтай нягта хо…

Мүнөө байһан хү… олон жэлэй тур… дэн бии болоһон … гээд мүнөө, мини… жаар, дэн орёо бо… үрэ ехэтэй байха … һаад хэдэг болоһон… госотой. Хүтэл… үлэмжэ һайн гури… гуулха тушаа бо… хөөр болообди. … ямар байха тушаа … гөөр шэнжэлжэ, бо… рэг дээрэ шалгажа … рэгтэй. Гэбэшье … рилгын тиимэ гури… эрилтэ табигдахаб, … даа ямар шэглэлтэ… гэжэ мүнөө хэлэжэ …

Нэгэдэхеэр, хүт… гын тиимэ гурим ха… хын бүхы асууда… ниитэ гүрэнэй нэгэ … шугам бэелүүлхэ, … риин али нэгэн үчас… лөө харюусалгатай … зургаанудай хоо… холбоо барисаае бү… болгохо хэрэг хан… гэтэй. Хоёрдохеор, … гурим хадаа элдэб … хүтэлбэрилгын ш…

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта).

АГУУЕХЭ БААТАРШАЛГА

(Үргэлжэлэл. Эхиннинь 1-дэхи, 2-дохи нюурнуудта).

аудал ба харюусалгые тохойгоор хараалха ёһотой. рбадахаяр, тиимэ гурим бол централизованно түбэй ёһоор хүтэлбэрилгые лдэрнин ба продукци лдаха асуудалнуудые дарыдань шиидхэлгэдэ лхоз, совхозуудай өөһэ бүрин эрхэтэй байха оон үүсхэл гаргалгатай агаар холбохо ябадалые алха ёһотой. Дүрбэдэ, хүтэлбэрилгын тиимэ мые хүдөө ажахын үйлэдбэридэ дүтэлүүлхэ, арга жын зэргээр үлүү шаень усадхажа, шадахыса эхэтэй болгохо хэрэг-

Хүдөө ажахын хүтэлбэые шэнэдхэн һайжала талаар олон газара элдэб дурадхалнууд да ородог гээшэ. Тэдэ далнуудые анхаралаар хаража, зүбшэн хэлэ шухала. Мүнөө байһан лбэрилгын бүридэлые раарша хубилгаад бай, бидэнэр байхын бараа, багсаагаад бэшэ, хадүй дүршэлдэ, шалгалшэнжэлгэдэ түшэглэн, оо үеын хүтэлбэрилгын эй тобшололые хүтэлболгохо ёһотойбди.

Ихэлэ даа, нүхэд, тиин аграрна политикын асуудалнууд. Таһалдал, лдэ оронгүйгөөр ураг дабшаха арга олгодог шэглэл ба хэмжээд тухай, нэгэдүүлэгдэлэн тика тухай хэлэгдэнэ онсо тэмдэглэхэ дуран рэ. Үе үе болоод лэ гаг арадай ажахын юрэ ын шухала асуудалнуур һамаарангүй, хүдөө ын үйлэдбэри хүгжөөлһомологдоһон мүнгэ ине шадаал һаа ехээр ын аргаар тэдэ асуунуудые шиидхэхэ гэһэн гэһээ бэеэ баряад, энэ тикые шууд сэхээр, хараа шэглэлтэйгээр ха тон шухала. Имагэнэ замаар обществын ургажа байһан эрилтүдһээ хүдөө ажахынгаа лые эсэстэнь хүрэтэр дажа шадахабди.

Нүхэд! Бидэнэр табан тон харюусалгатай оробобди — бидэнэй урэ дүнтэйгөөр тэрэдүүргэхэ байһыемнай дээрээ энэ жэл тойлхо байна. Энэ асуухолбоотой арадай ын шиидхэхэ зорилгонёдондо жэлэй дерьда болоһон КПСС-эй гай Пленум дээрэ тодорзүбшэн хэлсэгдээ Тэдэ зорилгонуудые бодээрэнь бэелүүлхын, ойигоо хүгжэнги арга ба эрилтэдэ харюушатада ажахынгаа бэрине сүм гаргахын мүнөө Центральна Кохүдэлмэрилжэ байна. КПСС-эй ЦК-гай декаб-Пленум дээрэ арадай ын бүхы һалбаридахи, ажал ябуулгын бүхы гуудтахи хүдэлмэриин арга тухай асуудал табигдаһан гээшэ. Хадээшэлүүлгэ, эдэбхүсэл гаргаха, ажалша хэтэй байха ба соис ёһоор холо атай байха ябадалые олгэ, үнэн сэхэ жуй байхаар хүмүүжүүлдутагдалнуудта эбсэшэйлга — партийна хүрин эдэ бүхы шэнжэ хы удха шанартай о. Коммунис шэнжэ унис мэдэрэлтэй эдэ шанар материальна ехэ хүсэн боложо, маагуухэ Эхэ ороной ургажа байһан хүсэ ба ые арьбадхана, совет байдал һуудалые һайжаруулгада туһа ри болоно гэжэ бидэмэдэнэбди, өөһэдынгөө дүршэл дээрэһээ этигэ-

Ушар иимэһээ партиин мическа политика нь политическэ, хүмүүхы ажал ябуулгатай шагүй холбоотой юм. дээрэһээ бидэнэр ынгөө бүхы хүдэлмэһайжаруулхын түлөө ри ехэтэйгээр тэмсэхэ бди.

Мүнөө, экономикын саан хүгжэлтын ба арадай ые хүтэлбэрилгын гуе шэнэдхэн һайжаруулрилгонуудые партиин жэжэ байхада, эдэбхихүтэлбэрилгын ажал ргада ажалшадые бүри р хабаадуулга, энэ хэ тэдэнэй дүй дүршэл рдэм ухаа улам дүүрэдээрэглэхэ ябадал онсо ла болоно. Эдэ бүгэдэ ниитын байгуулалтаэшэ үндэһэтэй. Юуб , ниитымнай байгууна бодото демократи гүрэнэй ба ниитын хэрэгүүдые шиидхэлолонииитэ эдэбхитэйхабаададаг ха юм. иин XXIV съезд манай алис демократие саань улам һайжаруулха шэглэл тодорхойлон хай. Олониитын зохёон ухы хүсые гүйсэд элгүрэнэй органуу, мүн ниитын үргэн орщинуудаар дамжуу общество хүтэлбэрилонол органуудые баян болгожо байгаад, энэ хараа бодолоо лдэг байгаабди, саашье эрид шууд, хэлэгүйгөөр бэелүүлхэ. Энэ ажал ябуулгада бүалшадай хабаадалгын ургэдэхэ, гүн гүнзэболохо бүри манай гүба ниитымнай байгуута улам бата бэхи боло-

хо, тиихэ бүринь коммунизм байгуулгын зорилгонуудые улам амжалтатайгаар шиидхэдэг болохобди.

Партиин зүб политика, энэ политикыень арад зоноймнай һайшаан дэмжэжэ байһан ушар, совет хүнүүдэй шэн зоригто ажал баатаршалга харуулха шэнэ арга боломжо олгоно. Эхэ оронойнгоо түүхэ тиимэ юумээр айхабтар баян шуу. Казахстанай гү, али Алтайн тала дайдада шэнэ газар хахалалга, шэнэ газар элдүүрилгэ дүүрээдүй. Шэнэ газар гээшэ Сибириин ой тайга, Хойто зүгэй тундра, Дунда Азиин элһэн губи. Тодорхойлхын тула бэлдэгдэжэ байһан проектнүүдэй нэгые нэрлэхэмнии. Энэмнай бүхы Зүүн Сибирь ба Алас-Дурнын дайдаар һэтэ зурын гараха Байгал—Амар гэһэн түмэр замай магистраль мүн. Байгаалиин барагдашагүй ехэ баялигтай Сибириин дайдын дундуур зурыха энэ түмэр замай барилга промышленна шэнэ ехэ район байгуулха арга олгоно: тэрэ зам зубшаад тосхонууд, городууд, промышленна предприяти ба руднигууд баригдаха, мүн шэнэ газаршье хахалагдажа, хүдөө ажахын хэрэглэхээр үгтэхэ ха юм.

Энэ барилгын бүгэдэ арадай барилга болохо байһандань этигэнэб, нүхэд. Тэрэнэй барилгада бүхы республиканудай түлөөлэгшэд хабаадалсаха байха, нэн түрүүн манай залуушуул.

Оло мянган манай залуу хүнүүдтэ энэ барилга зориг бадаруулма үйлэ хэрэг болохогүй аал? Манайда иимэ ехэ хараа бодомжонууд үсөөн бэшэл. Тэдэнэй нэгэ зариман мүнөө дээрээ бодомжо, багсаамжаһаа холо ошоогүй ааб даа. Нүгөөдэ зримань түсэблэлгын органуудта, проектнэ институтда үгтэнхэй. Шэнэ газар ашаглаха залуу үеын хүнүүдтэ хэхэ юумэн яһала байха. Гэбэшье ерээдүйһөө мүнөө үедэ ерээд, үглөөдэрэй ажалай баатаршалга мүнөөдэр хэгдэһэн хүдэлмэриһөө ургана, ерээдүйн ехэ амжалтануудай үндэһэ һуури мүнөөдэр табигдана гэжэ бидэнэр хэзээдэшье һанажа ябаха ёһотойбди. Мүнөөдэр 1974 оной түсэбые дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэһээ ондоо шухала, харюусалгатай зорилго үгы гээшэ. Гүрэнэй, арад зоной, ажалша хүн бүхэнэй аша туһын хэрэг иимэ эрилтэ табина.

Хүндэтэ нүхэд! КПСС-эй уласхоорондын политика тухай тодорхойгоор тогтоһоной хэрэг үгы гэжэ һанагдана. Энээн тухай һүүлэй үедэ ехээр хэлэгдээ. Ушар иимэһээ тон богонёор, эгээл гол юумэн тухай хэлэхэмнии.

Һүүлэй жэлнүүдтэ үнэхөөрөө тон ехэ, айхабтар удха шанартай хэрэг бэелүүлжэ шадагдаба гээшэ. Уласхоорондын харилсаануудые хүгжөөлгэдэ хубилалта болоо. «Хүйтэн дайн» орхигдожо, уласхоорондын шахардуу байдал һуларжа, социальна элдэб байгуулалтатай гүрэнүүдэй «амгалан ёһоор зэргэ оршон ажаһууха ёһо гурим батадхагдаба. Энэ хадаа манай партиин гадаадын ленинскэ политикын, КПСС-эй XXIV съездын баталан абаһан эб найрамдалда дуратай политикые бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө тэмсэлэй ехэ амжалта мүн. Энэ хадаа социалис хани нүхэсэлэй аха дүү оронуудтай, коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудтай, эб найрамдалда дуратай бүхы түрүү хүсэнүүдтэй хамта бидэнэй нэгэ ажал ябуулгын үрэ дүн болоно. Тиихэдэ, энэ хадаа хэдэ хэдэн капиталис оронуудай хүтэлбэрилхы политическэ ажал ябуулагшадай бодото байдалые зүбөөр ойлгоһоной аша үрэ мүн.

Уласхоорондын байдалые һайжаруулгада зорюулагдаһан хэдэн хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ эхилхэдээ, уласхоорондын шахардуу байдалые элдэб аргаар тэрэ зандань үлөөхэ дуратай империализмын эгээл хархис, ээрхэг түримхэй хүсэнүүдэй зүгһөө бидэндэ эсэргүү ябуулгын хэгдэхэ байһание мэдэжэ байгаабди. Тиимэһээ дэлхэй дээрэ политическэ шэнэ «уларилда» һаад ушаруулхые оролдодог эб найрамдалай дайсадай эдэбхитэй һэдэлгэнүүд бидэние гэнэдхээгээгүй.

Уласхоорондын мүнөөнэй үе өөрынгөө орёо бэрхэшээлээр, арсалдаата байдалаар илгаатай. Хархис этэгээдүүд шадаһан лэ газартаа, ядахын сагта зарим нэгэ участогуудташье добтолгодо орожо, түгшүүрилтэ байдал һуларуулха хэрэгтэ һаад тохёолдуулхые, шиидхэгдэхэ асуудалнуудые орёо болгохые оролдоно. Энэ зорилгоор буржуазна хэблэлэй органууд, радио, телевидени эдэбхитэйгээр хэрэглэгдэжэ, манай политикын уг зорилго зорюута хазагайруулагдана, боложо байһан үйлэ хэрэгүүд худал хуурмагаар харуулагдана, совет засагта эсэргүү үнинэй арга хэрэглэнэ. Эб найрамдалай дайсадай эдэ добтолгонуудаар гайханагүйбди. Бидэнэр өөһэдынгөөл замаар дабшажал ябахабди. Манай гадаадын политикые бүхы совет арад, дэлхэйн хүн зоной диилэнхи олониинь һайшаан дэмжэнэ. Юуб гэхэдэ, манай гадаадын политика эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангалгада, бүхы арадуудай сүлөөтэйгөөр хүг-

жэхэ арга хангалгада, бүхы оронуудай социальна хүгжэлгэдэ зорюулагданхай ха юм.

Советскэ Союзай эб найрамдалда дуратай гадаадын политика — интернациональна сэхэ шууд политика. Бидэнэр өөһэдынгөө дайшалхы нүхэд — социализмын оронуудай аха дүү партинууд ба арадуудтай нягта харилсаатайгаар тэрэ политикава бэелүүлнэбди. Нүхэр Фидель Кастрын уряалаар бидэнэй һаяхан Куба ошожо ерэһэн ушар энээние үшөө дахин ехэ хүсэтэйгөөр гэршэлэн харуулна. Кубын хүтэлбэрилэгшэдтэй бидэнэй аха дүү ёһоной уулзалга ба хөөрэлдөөн гүйсэд нэгэ һанал бодолтой байһаараа илгарна. Кубын арадай халуун угтамжа өөрымни, минии нүхэдэй ой ухаанда гүнзэгыгөөр хадуугдаа гээшэ. Энэ хадаа манай агуухэ Эхэ орондо, Ленинэй партида, совет арадта Кубын арадай инаг дуратай ба тон ехээр хүндэлжэ байһанай мартагдашагүй демонстраци болоһон байна.

Франциин республикын Президент Жорж Помпидутай Пицундада хоёр үдэрэй туршада болоһон уулзалга мэнэ һая дүүрэбэ. Франциин республикын толгойлогшотой болоһон хөөрэлдөөн урда мэтэ хани халуун оршон байдалда, юумые бодото байдалаарнь ойлголсолгын ба бэе бэеэ хүндэлэлгын оршон байдалда үнгэрөө. Энэ хөөрэлдөөн хэдэ-хэдэн шухала асуудалаар хоёр талые бэе бэеэ бүри дүтэ ойлголсодог болоходонь яаха аргагүй туһалаа. Тиигэжэ уласхоорондын шахардуу байдалые һуларуулха ябадалые улам гүнзэгырүүлхэ, гүрэнүүдэй хоорондоо адли тэгшэ харилсаае хүгжөөхэ зорилгоор Советскэ Союз ба Франци хоёрой хараа бодолоо дүтэрхы болгохо хэрэгтэ туһа нэмэри боложо үгөө.

Бидэнэй хоорондоо үгээ ойлголсодоотойгоор оролдолгоёо үргэдхэхэ бүримнай, мүнөө үеын уласхоорондын байдалай томо асуудалнуудые шиидхэлгэдэ манай оронуудай оруулдаг хубитын бүри ехэ аша үрэтэй болохо байһан ушар үшөө дахин тодорхойлогдобо. Пицундада болоһон хөөрэлдөөнэй ашаар Европодохи аюулгүй байдалай асуудалнуудай талаар зүблө түргөөр дүүргэхэ шухала байһан тушаа бидэнэй хараа бодолой саашадаа бүри дүтэ болохо байһан ушар элирүүлэгдээ. Мүн Дүтын зүүн зүгтэхи асуудалнуудые шиидхэлгэдэ бидэнэй хараа бодол баһал дүтэрхы байна. Ондоошье зарим томо асуудалнуудаар дүтэрхы гү, али адли һанамжатай байһамнай мэдэгдэбэ.

Уласхоорондын асуудалнуудай хажуугаар манай хоёр ороной хоорондохи гүрэнэй харилсаануудые саашадань гүнзэгырүүлхэ арга замууд тухай бидэнэр һанамжаяа хөөрэлдэһэн байнабди. Советскэ Союз ба Франци хоёрой харилсаануудай байгуулагдаха ёһо гуримууд тухай документ абтажа, зүбшэлгэнүүд тухай протоколдо гар табигдажа, манай хөөрэлдөөндэ һайн үндэһэ һуури боложо үгэһэниинь мэдээжэ. Мүнөө совет-француз харилсаанууд олон янзын ба һайн шэнжэтэй болонхой. Алишье талаһаань абахада хамаагүй: политика, экономико, эрдэм наука, соёл культура. Жэл ерэхэ бүри ажабайдал эдээндэ ямар нэгэ шэнэ юумэ оруулна, али нэгэ шэнэ арга боломжо нээжэ үгэнэ.

Хэрбээ богонёор хэлэбэл, Пицундада болоһон уулзалга манай хоёр ороной арадуудай аша туһын хэрэгтэ, эб найрамдалай ба уласхоорондын аюулгүй байдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ харюусама совет-француз заншалта хани нүхэсэлэй бата бэхи байһанай шэнэ гэршэ боложо үгөө.

Саг эб найрамдалай ба социализмын аша туһада ажаллана гээд хэлсэдэг болонхой. Энэ зүб даа. Яахадаа зүб бэ гэхэдэ, бидэнэр өөһэдөө хүдэлмэрилнэбди. Уласхоорондын байдалда бидэнэй туйлаһан амжалтанууд—тэсэбэри ехэтэй, үсэд нэтэрүү оролдолгымнай үрэ дүн ха юм. Гансахан гүрэнэй ажал ябуулагшад, дипломадуудай бэшэ даа. Энэмнай — бүхы совет арадай ажалай дүн. Ондоогоор хэлэбэл, эсэсэй эсэстэ гадаадын политикын амжалтанууд дотоодын политикын амжалтаар, манай экономикын, научно-техническэ хүгжэлтын хэмжээгээр, оборонын хүсэ шадалаар, манай обществын политическэ ба моральна нэгэдэлээр тодорхойлогдоно бшуу. Тиимэһээ эб найрамдалай түлөө тэмсэлэй илалтанууд — танай туйлаһан илалтанууд гээшэ, нүхэд! Энэ хадаа бүхы совет ажалшадай, хэнэй ажал, хэнэй ухаан бодол ба гарнууд манай Эхэ оронием хүсэ ехэтэй социалис гүрэн болгоноб, тэдэнэй бултанайнь илалтанууд болоно.

Хүндэтэ нүхэд, ханинар!

Шэнэ газар хахалжа эхилһээрнай хойшо хорин нэгэдэхи хабарай үдэрнүүдэй ерээд байхада бидэнэр эндэ сугларбабди. Газар нойрһоо һэрижэ захалаад, ажалша хүнэй хүдэр гарай хүсэ хүлеэжэ байна. Энэ газар дээрэ һайнаар ажаллабалшни, газар ашыешни баһал һайнаар харюулха: үрэ

жэмэстэ саадууд сэсэглэхэ, үбһэ ногооной үндэр баян ургаса гараха, хоолосоо гунхуулһан тарян далай долгилхо. Таряашадаймнай эсэшэ сусашагүй ажалай, тэдэнэй эрдэм болбосорол ба дүй дүршэлэй, газар дээрэ ажал хэхэ хүсэл эрмэлзэлэй энэ жэлдэ ашаяа харюулха байһанда үнэн зүрхэнһөө этигэгдэнэ.

Хүнгэн бэшэ аад, хүндэ ехэтэй ажалдаа шэнэ толотомо амжалтануудые туйлахыень оронойнгоо бүхы таряашадта хүсэхыемни зүбшөөгыт.

Ехэ амжалта туйлахыетнай таанадтаа хүсэнэб, хүндэтэ нүхэд, ханинар!

***

Нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ ехэ анхаралтайгаар шагнагдажа, нэрьемэ альга ташалгаар нэгэнтэ бэшэ угтагдаа. Баярай суглаанда хабаадагшад һуурияаа бодожо, түгэсхэлэй үгэнүүдыень нэрьемэ удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтаһан байна. «КПСС-тэ алдар соло!», «Совет арадта — алдар соло!», «Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадта — алдар соло!», «Ура!» гэһэн үреэлэй үгэнүүд зал соогуур зэдэлнэ.

***

Партиин Кустанайн обкомой нэгэдэхи секретарь **А. М. Бородин** ендэртэ гараба.

— КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн гүнзэгы удхатай үгые бидэ оултадаа ехэ анхаралтайгаар шагнабабди. Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаха талаар манай партиин, бүхы совет арадай туйлаһан агуухэ илалтын гүнзэгы удха шанартай байһандань үндэр сэгнэлтэ үгтөө, хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ үргэн ехэ программа хараалагдаа.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай ажал хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгэһэнэйнь, хүдөө ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ, коммунизм байгуулгын хэрэгтэ эдэнэй туһа хүргэһые тэмдэглэһэнэйнь түлөө КПСС-эй ЦК-да, ЦК-гай Политбюродо, нүхэр Леонид Ильич Брежневтэ үнэн зүрхэнһөө баяр баясхалан хүргэнэбди.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай баатаршалга коммунис общество байгуулхын түлөө совет арадай хэһэн тэмсэлэй түүхэдэ хэтэдээ бэшэгдэхэ, ажалай баатаршалгын үльгэр жэшээ боложо, залуу үетэние ажалай баатаршалгануудта зоригжуулха байха гэжэ Москвагай холижо нягтаруулагдаһан металлай комбинадай хүдэлмэришэн, Социалис Ажалай Герой **Н. А. Соколов** хэлэбэ.

Казахстанай КП-гэй Кокчетавска обкомой нэгэдэхи секретарь, Социалис Ажалай Герой **Е. Н. Ауельбековтэ** үгэ үгтэнэ.

Казахстанда шэнэ тунга газар элдүүрилэн ашаглалгада манай партиин, гүрэнэй элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша нүхэр Л. И. Брежнев ехэ габьяатай юм гэжэ тэрэ хэлэбэ. Дурасхаалга тэдэ жэлнүүдтэ республикын партийна организацие толгойлон хүтэлбэрилхэдөө, Леонид Ильич эмхидхэхы бэлиг шадабаритай байһанаа харуулан, энэ агуухэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа, мэргэжэл шадабаряа гаргаһан байна.

Гаталһан шатамнай ехэ замай эхин, шэнэ газарай ашаг үрые саашадань дээшэлүүлхэ үндэһэ һуури болоно гэжэ Е. Н. Ауельбеков хэлэбэ. КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1973 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, партида, совет арадта КПСС-эй Центральна Комитедэй хандаһан Хандалгые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула ороной ажалшад шармайн оролдожо байна.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй Ленинградай обкомой нэгэдэхи секретарь **Г. В. Романов** ленинградайхидай үмэнэһөө шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадта халуун амаршалга хүргэбэ.

Манай партиин Центральна Комитедэй Генеральна секретарь нүхэр Леонид Ильич Брежневэй мүнөөдэрэймнай һайндэртэ мартагдашагүй, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ үгэ хэлэһэниинь бидэнэртэ баяр түрүүлбэ гээд тэрэ хэлээ. Шэнэ, боро газар элдүүрилэн ашаглалгын ехэ удха шанартай байһан тухай, шэнэ газар элдүүрилһэн геройнуудай баатаршалганууд тухай тэрэ халуун дулаанаар хэлэһэн байна. Манай Коммунис партиин энэ асари ехэ амжалта туйлалтануудта Леонид Ильичэй ехэ туһа хүргэһыень, хүсэ шадалаа, мэргэжэл шадабаряа элсүүлһыень мэдэрнэбди.

Ленинградай ажалшад эдэ шухала шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө ехэ харюусалгатай байһанаа мэдэрнэ. Мүнөө үеын хүсэтэ орьһон техникээр хүдөө ажахые хангаха гээшэ бидэнэрэй гол зорилго болоно.

Удаань Целиноградска областиин «Шуйский» совхозой тракторно-таряан ажалай бригадын бригадир, Социалис Ажалай Герой **М. Е. Довжик** үгэ хэлэбэ.

Партиин XXIV съезд дээрэ табигдаһан зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлэн, үндэр баян ургаса хүряажа, ажалай шэнэ амжалтануудаар Эхэ ороноо баясуулхын тула областиин хүдөө ажахын ажалшад бүхы

хүсэ шадалаа, эршэ зоригоо, мэргэжэл шадабаряа элсүүлхэ юм гээд Ленинэй орденто Целиноградска областиин механизаторнуудай, бүхы ажалшадай үмэнэһөө КПСС-эй Центральна Комитедые, Совет правительствые, нүхэр Л. И. Брежневые найдуулаа.

Пионерэй горнын абяан зал соо зэдэлбэ. Эдир ленинецүүд шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадые амаршалхаяа ерэбэ. Баярай суглаанда хабаадагшад нэрьемэ альга ташалгаар пионернүүдые угтаа. Һуралсалда туйлаһан амжалтанууд тухайдаа, пионерэй ажал хэрэгүүд тухай, таряалан дээрэ, фермэнүүдтэ хэһэн ажал хэрэгүүд тухайдаа үхибүүд элидхэнэ. Аха үетэнэйнгөө, социализм ба коммунизм байгуулагшадай эрхим халаан болохые эдэнэр тангариглаба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ **М. С. Соломенцевто** үгэ үгтэнэ.

Энэ гайхамшагта һайндэртэ — шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай асари ехэ илалтын һайндэртэ хабаадажа байһандаа омогорхон баясанабди гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Советскэ Союзай Коммунис партиин, уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша, эб найрамдалай түлөө эсэшэ сусашагүй тэмсэлшэ Леонид Ильич Брежневэй энэ баяр ёһололдо хабаадажа байһаниинь илангаяа һайшаалтай байна. Шэнэ тунга газар элдүүрилэн ашаглаха үедэ тэрэ Казахстанай партийна организацие хүтэлбэрилэн, шэнэ, боро газар элдүүрилгэдэ ехэ туһа хүргэһэн байгаа.

Энэ суглаан хадаа бүхы совет арадай һайндэр болоно. Үргэн ехэ шэнэ газар элдүүрилгэ экономическа, социальна ба политическэ ехэ удха шанартай юм.

Россин Федерациин Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй үмэнэһөө, республикын бүхы ажалшадай үмэнэһөө М. С Соломенцев баярай суглаанда хабаадагшадые, тэдээгээр дамжуулан шэн габьяата ажалаараа шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадые мүнөө шэнэ газар элдүүрилжэ байгшадые энэ ехэ баатаршалгын 20 жэлэй ойгоор үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалба.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Леонид Ильич Брежнев Россин Федерациин, мүн бүхы ороной шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай ажал хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгөө. Энэнь зүрхэ сэдьхэлдэмнай омогорхол, баяр түрүүлнэ.

Үргэн ехэ шэнэ газарай элдүүрилэн ашаглагдажа байгаа Россин Федерациин хизаарнуудай, областьнуудай ажалшад үндэр үрэ дүнгүүдээр энэ баярта ойе угтаба. Нёдондо жэл эдэнэр Россин Федерациин тушааһан 3 миллиард 200 миллион пүүд ороoһо тараанай хахадыень гүрэндэ худалдаһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй амаршалга, шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай ажал хэрэгүүдтэ партиин Центральна Комитедэй хандуулдаг анхарал оролдолго, эдэээн тушаа Леонид Ильичэй хэлэһэн үнэн зүрхэнэй халуун дулаан үгэнүүд, шэнэ газар элдүүрилдэг түрүү ажахынуудта правительствын хайра шагнал барюулалга — эдэ бүгэдэ коммунизм байгуулгын аша туһада шэнэ амжалта туйлахыень колхоз, совхозуудай ажалшадые зоригжуулна гээд тэрэ саашадаа хэлэбэ.

Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглагшадай амжалтануудые алдаршуулхадаа, совет хүнүүд коммунистнуудай партие алдаршуулна гээшэ. Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалгын үедэ Коммунис парти ажалшадай нэгэдэлые улам бата бэхи болгон, эдэние баатаршалгада хүтэлһэн байгаа.

Экономико, соёл культура хүгжөөлгэдэ, арад зоной байдал һайжаруулгада манай туйлаһан амжалтанууд амгалан тайбан байдал зохёолготой сэхэ холбоотой гэжэ бидэ мэдэнэбди гэжэ М. С. Соломенцев хэлээ. Тиимэһээ эб найрамдал хангахын тула ехэ оролдолго гаргаһанайнь түлөө совет хүнүүд партиин Центральна Комитедтэ, ЦК-гай Политбюродо, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Леонид Ильич Брежневтэ ехэ баяр баясхалан хүргэнэ.

Амгалан тайбан байдал, зохёон байгуулхы ажал, түрэл Коммунис партияа, тэрэнэй ленинскэ Центральна Комитедые совет арадай нягтаар тойрон жагсалга — эдэ бүгэдэ коммунис байгуулалтын түсэбүүдые бодото дээрэнь амжалтатайгаар бэелүүлхэ эшэ үндэһэн мүн гэжэ М. С. Соломенцев үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

Тургайска областиин «Железнодорожный» совхозой директор **Е. К. Гордузов** үгэ хэлэхэдээ, ажахынгаа ажалшадай туйлаһан амжалтанууд тухай хөөрөө. Шэнэ газар элдүүрилэн ашаглалга, ороной бүхы экономикын, соёл культурын хурдан түргэн хүгжэлтэ КПСС-эй XXIV съезд дээрэ һайшаагдан абтаһан эб найрамдалта программа амжалтатайгаар бэелүүлгэтэй нягта холбоотой байна. Һаяхан болоһон со-

вет-француз хөөрэлдөөнүүд эб найрамдалай хэрэгтэ шэнэ ехэ туһа болохо.

КПСС-эй ЦК-гай, Совет правительствын гадаадын ба дотоодын политикые, эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Леонид Ильич Брежневэй хэһэн уласхоорондын ажал ябуулгые һайшаанабди.

Һүүлээрнь КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Украинын КП-гэй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **В. В. Щербицкий** үгэ хэлэбэ.

КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба Министрнүүдэй Соведэй эльгээһэн амаршалгатай танилсажа, КПСС-эй Центральна Комитедэй Генеральна секретарь нүхэр Леонид Ильич Брежневэй хэлэһэн тодо һонор, гүнзэгы удхатай үгые бидэ бүгэдэн гүнзэгы мэдэрэлтэйгээр, сэдьхэлээ хүдэлгэн байжа шагнаабди гээд тэрэ хэлэбэ.

Шэнэ ба боро газар ашаглалгын түүхэтэ удха шанар тэдээн соо али бүхы талаһаа харуулагдаһан, хүдөө ажахын үйлэдбэрие хүгжөөхэ ээлжээтэ харюусалгатай зорилгонууд бүхы республиканудай үмэнэ табигдаһан ажалшадай гол шухала аша туһые элирхэйлэн харуулдаг манай партиин дотоодын ба гадаадын политикын агуухэ хүсэн үнэншэмөөр харуулагдаһан байна.

Энэ баатаршалга хадаа манай бүхы национальностьнуудай омогорхол болоод, совет арадай агуухэ туйлалтануудай баатарлиг түүхэ домогто орохо ёһоорол орохол!

Манай бүхы илалтануудай эшэ үндэһэниинь—парти болон арадай, манай агуухэ Эхэ ороной бүхы нацинууд болон үндэһэ яһатанай эбдэршэгүй бата нэгэдэл мүн.

Бидэнэр бултадаа гэгээн гэрэлтэ нэгэл уг зорилготойбди, найдамтай сэхэ замаар дабшанабди. Һаруул һайхан нэгэл хуби заяатайбди.

Партиин Целиноградай обкомой нэгэдэхи секретарь **Н. Е. Кручина** үгэ хэлэхэдээ иигэжэ тэмдэглээ: агуухэ энэ хэрэгэй эхин дээрэ байһан, түрүүшын бураздаа татаха гайтайхан зол жаргалда хүртэһэн, түрүүшын ургасын ногоорон харагдахада, шэниисын таряалангай мэлмэрэн долгилходо, шэнэ газарай түрүүшын арбай хоолосто баярлаһан хүнүүдые мүнөөнэй болон ерээдүйн үетэн хододоо сэдьхэлээ хүдэлгэн һанажа ябахал.

Шэнэ газар ашаглаха горитой ехэ энэ бүхы хүдэлмэри манай партиин элитэ ехэ ажал ябуулагша Леонид Ильич Брежневэй сэхэ хүтэлбэри доро үнгэрөө гэжэ бидэнэр, шэнэ газар ашаглагшад, илангаяа омогорхонобди.

Агуухэ энэ хэрэгтэ Леонид Ильич эмхидхэлэй бүхы оюун бэлигээ, бурьялма хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэрэлээ болон большевик ёһоной эрмэлзэлээ, арюун һайхан сэдьхэлээ зорюулһан байна. Тэрэ хадаа нүүжэ ерэгшэдэй ажал хэрэг болон эрилтэнүүд тухай туйлай ехэ анхарал оролдолго гаргадаг байһан юм.

Саашань үгэ хэлэгшэ иигэжэ хэлээ.

1955 оной июниин 2-то Леонид Ильич Брежнев партиин Акмолинска обкомой пленум дээрэ үгэ хэлээ һэн. Хэлэһэн энэ үгэнь үнэхөөрөөл программна удха шанартай байгаа. Партийна организациин урда табигдажа байгаа зорилгонууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтохо зуураа, Леонид Ильич шэнэ газарай ерээдүй тухай ехэ урмашалтайгаар, большевик ёһоной эрмэлзэлтэйгээр хэлээ һэн. Тиихэдээ энэ хадаа манай хүдөө ажахые шэнэ хэмжээндэ дэбжээн гаргаха уялгатай политическэ ехэ хэрэг гээшэ гэжэ онсолон тэмдэглээ бэлэй.

Леонид Ильичэй хэлэһэн үгэ соо тодорхой хэмжээнүүд хараалагдаһан байгаа. «Амгалан сагай байгуулалтадашье, өөрыгөө хамгаалгын зорилгодошье хэрэглэгдэхэ ороoһо таряа Зүүн зүгтэ элбэг ехээр ургуулдаг болохын тулада эдэ бүгэдэ бидэндэ агаар шэнги хэрэгтэй бшуу, — гэжэ Леонид Ильич хэлээ һэн. — Ерээдүй тээшэ шэртэн хараха дурагүй һаа, харюусалгамнай мүнөөдэрэйнгөө хэрэгээр дүүрэдэг байгаа һаа, бидэ ямар большевигууд гээшэбибди?».

Казахстанай хойто зүгтэ социалис индустриин, түрүү хүдөө ажахын, эрдэм наукын ба соёл культурын хүсэтэ шэнэ бааза байгуулагданхай, амжалтатайгаар хүдэлжэ байна гэжэ үндэр дуута энэ суглаанда хабаадагшадта, Танда өөртэтнай, хүндэтэ Леонид Ильич, элидхэхэ байнабди.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, Узбекистанай компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Ш. Р. Рашидовта** үгэ үгтэнэ.

Казахстанай шэнэ ба боро газар үргэн ехээр ашаглажа эхилһэнһээ хойшо үнгэрһэн 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан, аха дүү Казахай Совет Социалис Республикын ниислэл хотодо боложо байгаа мүнөөдэрэй баяр ёһолол — политическэ туйлай ехэ удха шанартай гайхамшагта үйлэ хэрэг мүн гэжэ тэрэ хэлээ. Энэ хадаа

гансашье казах арадай бэшэ, мүн манай ороной бүхы арадуудай жабхаланта һайхан ехэ һайндэр мүн. Яахадааб гэхэдэ, Казахстанай шэнэ газар ашаглалга хадаа ниитэ гүрэнэй, бүгэдэ арадай хэрэг байгаа бшуу. Агуухэ энэ хэрэг алдарта илалтаар дүүрэжэ гэжэ мэдэрхэдээ, бүхы совет хүнүүд мүнөөдэр туйлай ехэ омог баяртай байна.

Шэнэ газарта добтолго үргэлжэлһөөр, иимэ добтолго Дунда Азиин республиканудташье үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдана гэжэ тэрэ саашань хэлээ. Энэ ушар тарилгын талмайе нилээд ехээр үргэдхэхэ, хлопок болон газар таряалангай, мал ажалай бусад продуктнуудые элбэг ехээр абадаг болохо арга олгоо.

Хлопок ургуулагшад тухай, республикын ажалшад тухай эсэгэ ёһоной анхарал оролдолго хандуулһанайтнай түлөө Танда, хүндэтэ Леонид Ильич мянга дахин баяр хүргэнэбди.

Леонид Ильич Брежневэй хэлэһэн үгэ минии сэдьхэл ехээр хүдэлгөө гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй депутат, Семипалатинска областиин «Каракол» совхозой хони үсхэбэрилдэг комсомол-залуушуулай бригадын бригадир **Б. Темирбаев** хэлээ. Хэлэһэн энэ үгэ соогоо тэрэ хадаа республикымнай ажалдаа туйлаһан амжалтануудта үндэр сэгнэлтэ үгөө. Манай арадай туйлаһан амжалтануудые, оронойнгоо экономико болон соёл культурые улам саашадань хүгжөөхэ хараа түсэбүүдые бидэ омог баяртайгаар тэмдэглэнэбди.

Ороoһо таряа ехээр абадаг болохын түлөө дэлгэрһэн тэмсэл тухай, шэнэ газар ашаглахадаа өөрынгөө нүхэдэй харуулһан ажалай баатаршалга тухай шэнэ газарай ветеран хөөрэжэ үгөө.

Баярай заседанида хабаадагшадые СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй делегаци амаршалһан байна.

Һүүлээрнь үгэ хэлэһэн КПСС-эй Оренбургын обкомой нэгэдэхи секретарь **А. В. Коваленко** иигэжэ хэлээ:

— Манай партиин Центральна Комитедтэ, Политбюродо, шэнэ ба боро газар ашаглаха хэрэг үүсхэгшэдэй, тэрэнэй эдэбхитэй эмхидхэлшэдэй нэгэн — Центральна Комитедэй Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневтэ амаршалгын ба баяр баясхалангай халуун үгэнүүдые зорюулнабди.

Нүхэр Л. И Брежневэй хэлэһэн гүнзэгы удхатай үгые сэдьхэлээ хүдэлгэн шагнахадаа, шэнэ газар дээрэ харуулагдаһан баатаршалгын агуухэ удха шанартай байһые бидэ үшөө дахин мэдэрнэбди. Энэ баатаршалга манай партиин болон совет арадай түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө алтан үзэгүүдээр бэшэгдээ.

Үнгэрһэн партийна конференцинүүд дээрэ коммунистнууд партиин XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ тушаа КПСС-эй ленинскэ ЦК-гай, тэрэнэй Политбюрогой ябуулдаг дотоодын ба гадаадын политикые, мүн КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй өөрынь оруулһан ехэ хубитые бүримүһэн һайшаагаа һэн.

Шэнэ газар бидэндэ ехэ юумэ үгөө. КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1973 оной) Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ соо онсолон тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, мүнөө улам саашаа дабшаха, шэнэ газарай таряалан болон мал ажалай ашаг үрые бүхы хэмжээгээр дээшэлүүлхэ гээшэ бидэнэй гол зорилго мүн болоно.

Трибуна дээрэ партиин Тургайн обкомой нэгэдэхи секретарь **С. К. Кусаинов** гараба.

Шэнэ газар хадаа арадуудай аха дүүгэй хани барисаанай ёһотойл һургуули, ленинскэ национальна политикын илан мандаһанай эли тодо гэршэ мүн болоо гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

Һүүлээрнь ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **Е. М. Тяжельников** үгэ хэлэбэ.

Шэнэ газар ашаглалгын домогто үдэрнүүдтэ Ленинскэ комсомол коммунистнуудай агуухэ, хүсэн түгэлдэр партиин үнэн сэхэ, дайшалхы, найдамтай туһалагшань хододоо байгаа гэжэ тэрэ омогорходог. Шэнэ газар ашаглалга хадаа Совет дүүдэй ороной залуу үетэнэй политическэ, гражданскэ үндэр мэдэрэлтэй байһые, коммунизмын уг зорилгодо хизаарлашагүй үнэн сэхэ байһые эли тодоор гэршэлэн харуулаа. Оронойннай комсомол партиин ба арад зонойнгоо үмэнэ һайтайхан шалгалта нэрэтэй түрэтэйгөөр барижа гараа. Шэнэ бэ боро газар амжалтатайгаар ашаглаха хэрэгтэ хубитаяа ехээр оруулһанайнгаа, түлөө комсомол Эхэ оронойнгоо дээдэ зэргын шагналда — Ленинэй ордендо хүртөө бэлэй. Комсомолдо, совет залуушуулда Леонид Ильич Брежневэй мүнөөдэр үгэһэн үндэр сэгнэлтээр бидэ хизаарлашагүйгөөр омогорхонобди, баяртайнуудбди.

Комсомолшууд, совет залуушуул түрэл коммунис партиин революционно агуухэ тугта, хэрэгт, хододоо үнэн сэхэ байха, Ленин

шэнгээр һураха, ажаллаха, тэмсэхэ юм гэжэ үгэ хэлэгшэ үгынгөө түгэсхэлдэ хэлээ.

КПСС-эй Алтайн крайкомой нэгэдэхи секретарь **А. В. Георгиевто** үгэ үгтэбэ.

Үрмэдэһэтэ тала газарые түрүүлжэ ашаглаад, тэндэхи баялигые арьбадхажа байһан ажалшадай хэһэн хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгэһэнэйнь түлөө партиин Центральна Комитедтэ. Политбюро ба Леонид Ильич Брежневтэ өөртэнь коммунистнууд ба бүхы ажалшадай — сибириинхидэй зүгһөө энэ гайхамшаг үдэр эгээн лэ халуун, үнэн зүрхэнэй баясхалан хүргэхыемни зүбшөөгыт гээд тэрэ хэлээ.

Шэнэ ба боро газар элдүүрилхэ талаар партиин хараалһан асари ехэ программын зүб ба угаа ехэ түгэлдэр хүсэтэй байһыень ажабайдал хүсэдөөр гэршэлэн харуулаа гээд үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглээ. Ороной зүүн талын нютагуудта таряа ехээр таридаг болохын түлөө тэмсэлдэ КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленум элитэ ехэ һуури эзэлнэ. Тус Пленумһээ уламжалан хүдөө ажахын үйлэдбэрие бүхы хэмжээгээр ашаг үрэ ехэтэй болгохо зорилготой партиин аграрна политикада гүнзэгы ехэ эрьелтэ хэгдээ.

Шэнэ табан жэлэй һүүлшын гурбан жэлэй турша соо бидэнэр дунда зэргээр 260 миллион пүүд һайн таряа жэл бүхэндэ гүрэндэ тушаанабди. Шэнэ газар элдүүрилжэ эхилһэнһээ хойшонхи 20 жэлэй турша соо Алтай гурба хахад миллиард пүүд ороoһо таряа, угаа ехэ хэм хэмжээтэй бусад продукци гүрэндэ худалдаһан байна. Хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ КПСС-эй ЦК-гай, Политбюрогой, нүхэр Л. И. Брежневэй тон ехэ анхарал оролдолго гаргаһанай ашаар иимэ юумэ туйлагдаа гээд А. В. Георгиев хэлээ.

Шэнэ газарһаа ямар ехэ тараанай ургуулан абтадаг байһые хэн нэгэндэ этигүүлхэ гэжэ мүнөө оролдохо хэрэггүй. Шэнэ газарые бүри ехээр элдүүрилжэ баялигыень арьбадхаха зорилго табигдана гээд А. В. Георгиев хэлэбэ. Саашадаа маанад бүхэнэй үмэнэ угаа үргэн ехэ, гэгээн гэрэлтэй хараа зам нээгдэбэ! Энээн тухай КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1973 он) Пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ, нүхэр Л. И. Брежнев угаа гүнзэгыгөөр, эли тодоор, үнэмшэстэйгөөр тогтоһон байха юм. Тэрэнэй тобшололнууд болон дурадхалнууд бүхы парти ба арадай хүдэлмэриин программа болонхой.

Коммунис парти хадаа манай ажалые үндэрөөр сэгнэнэ, маанадта ехээр этигэн найдана гээд Кустанайска областиин «Харьковский» совхозой трактористка **К. Б. Доненбаева** хэлээ. Партида, совет арадта КПСС-эй Центральна Комитедэй хандаһан Хандалга соо иигэжэ хэлэгдэнхэй: «Өөһэдынгөө шэн зоригто ажалаар, үхибүүдые хүмүүжүүлхэ тухай үдэр бүриингөө анхарал оролдолгоор алдаршажа, олониитын зүгһөө баясхаланда хүртэһэн **манай совет эхэнэрнүүд** түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүгэдэ арадай тэмсэлдэ горитой туһа нэмэри оруулха гэжэ **КПСС-эй Центральна Комитет этигэн найдана»**.

«Тракторнуудта, комбайнуудта, автомобильнуудта зоримгойгоор һуужа, хүдэлэгты, техникые шудалагты. Энэ хадаа манай хүнүүдэй ажабайдал һайжаруулгада, орон дотор продуктнуудые элбэг дэлбэгээр абалгада туһалха» гээд тус хандалгада харюу болгон, би Казахстанай бүхы эхэнэрнүүдые, илангаяа залуу басагадые уряалнаб.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, Казахстанай Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь **Д. А. Кунаев** түгэсхэлэй үгэ хэлээ.

Совет ороной бүхы арадуудай түгэлдэр ехэ хүсэтэй ба нэгэдэлтэй байһые, тэдэнэй бата бэхи хани барисаа болон аха дүүгэй холбооё, Коммунис партиин агуухэ хэрэгтэ тэдэнэй үнэн сэхэ байһые мүнөөнэй баяр баясхаланта үдэр хүн бүхэн харана гээд тэрэ хэлээ.

Манай республикада — шэнэ газар элдүүрилһэн ба совет арадай — коммунизм байгуулагшын бусад агуухэ хэрэгүүдые бүтээжэ байһан хизаарта саг үргэлжын анхарал хандуулдагайнь, угаа ехэ оролдолго гаргадагайнь, хододоо али бүхы юумээр дэмжэн туһалдагайнь түлөө КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо, Леонид Ильич Брежневтэ өөртэнь бүхы сэзэжэ зүрхэнһөө угаа ехэ баясхалан хүргэхые хүсэнэб.

Манай парти ба гүрэнэй, уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша Леонид Ильич Брежневэй хэлэһэн гүн гүнзэгы, зоригжуулхы удхатай үгэ ёһотойл партийна шэнжэтэй, бодото тодорхой, мүнөөнэй үедэ ороной хүдөөгэй экономикын хүгжэлтын эгээн лэ шухала асуудалнуудые эрилтэ ехэтэйгээр шэнжэлһэн үгэ болоно.

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта).

ПАРТИ БОЛОН АРАДАЙ АГУУЕХЭ БААТАРШАЛГА

(Түгэсхэл. Эхиннинь 1, 2, 3-дахи нюурнуудта).

КПСС-эй аграрна политикые бодотоор харуулhан энэ үгэ түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлэй даалгабаринуудые, КПСС-эй XXIV съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ талаар шэнэ газар элдүүрилдэг ажалшадта, бүхы казахстанайхидта бодото программа, шэнэ түгэлдэр хүсэтэ урмашал болохо үгэхэ байна.

Шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй ажалда угаа үндэр сэгнэлтэ үгэhэнэйнь түлөө Леонид Ильичтэ бидэнэр бүхы сээжэ зүрхэнhөө баясхалан хүргэнэбди. Манай Эхэ ороной бүри түгэлдэр ехэ хүсэтэй, гоё hайхан болохын тулада шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй саашадаа бүхы юумэ хэхэ байhаниинь сохомтой.

Леонид Ильичэй үгэ манай партиин hайн . hайхан хүсэл эрмэлзэлгые, тэрэнэй гадаадын политическэ хараа бодолой үнэн сэхэ ба зүб зүйтэй байhые, тэрэнэй социально- экономическа политикын сэсэн мэргэн, үрэ ехэтэй байhые дахяад үнэмшэстэйгөөр гэршэлэн харуулна. Тиимэhээ энэ үгэ уласхоорондын оршондо ехээр hонирхогдохо байhаниинь сохомтой.

Л. И. Брежневэй үгэ соо найруулан хэлэгдэhэн заабари, захяануудай ёhoop экономикын бүхы hалбаринуудые эрдэм ба соёлые саашадань дэбжээхэ зорилгоор республикын партийна организаци өөрынгөө политическэ болон эмхидхэлэй хүдэлмэрие хаа хаанагүй шангадхаха гээд үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлээ.

Мүнөө жэлдэ республика гансахан лэ таряа 906 миллион пүүдhээ бага бэшээр гүрэндэ худалдаха зэргэтэй. Энэ хадаа эгээн лэ доодо захын түсэб болоно. Тэрэнние дүүргэхэhээ гадна, горитойгоор үлүүлэн дүүргэхэ ёhотойбди. Иимээр ажал хэрэгээ табихыемнай бүхы орон, бүхы совет арад хүсэн эрмэлзэнэ.

Миллиард пүүд таряан манай республикада эхин hуури болоно, саашадаа улам бүри ехээр таряан абтаха зэргэтэй гэжэ нүхэр Л. И. Брежневэй зааhан заабари бидэнэртэ бултандамнай саашадаа ажаллаха сэхэ хүтэлбэри боложо үгэнэ. Тарянай ажахые саашадань хүгжөөхэ асуудалнуудые шиидхэхэтэеэ хамта мяханай ба hүнэй мал ажал бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ, мал hайнаар таргалуулан, томо болгохо, hү ехээр haaxa, нooho элбэгээр хайшалжа абаха хэрэгтэй.

Шэнэ газар элдүүрилжэ эхилhэнhээ хойшонхи хорин жэлэй бй совет арадай тэрэнэй бүхы ханинарай ехэ hайндэр болоно. Шэнэ газар элдүүрилгын алдарта ойе олон арад үндэhэтэнэй Соведүүдэй орон тэмдэглэжэ байна. Энэ хэрэг Эхэ ороной баатарлиг түүхын алтан хуудаhан болгон бэшэгдээ. бүхы совет арадуудай аха дүүтэй холбооной бата бэхи хани барисаанай hүлдэ тэмдэг, баатаршалгын бодото hургуули, мүн таряа ургуулха шадабариин, түрүү дүй дүршэлэй гуламта болоо гэжэ гоёолтогүйгөөр хэлэжэ болохо байна.

Гэгээн гэрэлтэ ерээдүй— коммунизмые байгуулха зорилгоор хэдэг али бүхы хэрэгүүдтээ манай аха дүү республиканууд бүхэнэй түрэл Коммунис партиhaa али бүхы туhаламжа ба дэмжэлгэ абажа байдагые бидэнэр үдэр, час бүхэндэ мэдэрнэбди.

Түрэл партияа тойроод, нягтаар жагсаhан республикын коммунистнууд, бүхы ажалшад хадаа КПСС-эй түүхэтэ XXIV съездын хараалhан агууехэ программые амжалтатайгаар бэелүүлхын тулада бүхы хүсэ шадалаа зорюулха гэжэ шэнэ газар элдүүрилэгшэдэй зүгhөө, бүхы казахстанайхидай зүгhөө манай партиин ленинскэ Центральна Комитедые, тэрэнэй Политбюрое, нүхэр Леонид Ильич Брежневые үгэ хэлэгшэ түгэсхэлдөө найдуулhан байна.

***

Советскэ Союзай ба Казахай ССР-эй гүрэнэй... нүүд гүйсэдхэгдөө.

КПСС-эй Централь... митедтэ, СССР-эй В... но Соведэй Презид... СССР-эй Министр... Соведтэ эльгээгдэхэ... шалгын бэшэгые ба... седанида хабаадагшад... дэбжэлтэтэйгээр ... абаа.

Баярай заседани... баадагшадта зорюула... Казахстанай искус... мастернуудай концерт... лоо.

(ТАС...

„СЭЛЭНГЭ“ —1974 ОНДО

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физкультура, спортын комитет байгша ондо футболоор наадаха командануудые тодоруулба гээд уншагшадтаа тэсгэн мэдээсээ hэмди. Манай республикын «Сэлэнгэ» командын футболистнууд Россиин Федерациин табадахи зоиын арба юhэн командын тоодо оруулагдажа, түрүү hуури эзэлхын түлөө майн 6-haa байгша онойнгоо түрүүшын наада үнгэргэхөөр түсэблэгдэбэ.

Мүнөө манай «Сэлэнгэ» командын футболистнууд март, апрель hарануудай туршада hуралсал-hорилго үнгэргэхэ, бэлэдхэхээр аян замдаа уржадэр мордобо. Жэл бүри үнгэргэгдэдэг hуралсал-hорилгоё «Сэлэнгэ» команда оронойнгоо урда зүгтэхи дулаан уларилтай Ленинабад хотын стадионуудай нэгэн дээрэ үнгэргэхэ юм.

— Командымнай футболистнууд байгша оной нааданда бэлэдхэжэ эхилhээр унихэнэй юм. Тиин өөрынгөө бааза дээрэ hорилго үнгэргэхэдөө, физическэ, тактическа талаяа hайжаруулхын хойноhoo үдэр бүри хэшээл, hорилго гарадаг байгаабди, — гэжэ командын ахалагша тренер А. И. Жуйков хөөрэнэ.

Командын футболистнууд эндээ hуралсал, hорилго үнгэргэжэ байхадаа, «Байкал» командын футболистнуудай саhан дээрэ футболоор наадажа, олоной анхарал тээсгэн татаа hэн.

Мүнөө «Сэлэнгэ» командын бүридэлдэ хэр зэргэ хубилалта болоо хаб гээд, манай газетын олон уншагшадые hонирхуулна ёhотой. Үнгэрэгшэ жэлдэ «Сэлэнгэ» командада наадажа, hайн талаяа харуулhан футболистнууд Дорофеев, Нетряев, Иванников, Кизеев, Максимов гэгшэд байгша оной нааданда хабаадалсахагүй болоно. Илангаяа Иванников, Кизеев, Максимов гэгшэдэй наадахаяа болиходонь, гурбан хамгаалагшагүй болоод байхадаа, «Сэлэнгэ» командын тренернүүд республикын футболистнуудай бусад командануудhaa шэнэ спортсменүүдые урижа, командадаа абаhан байна. Эдэнэрнай хэд бэ гэхэдэ, вратарь Владимир Колков, хамгаалагшад Юрий Матусевич, Василий Шутько, полузащитник Юрий Кокорин, доботологшо Михаил Пастухов гэгшэд болоно. Эдэнэрhээ гадна, командын үнинэй футболистнууд — эрхим hайнаар наададагаараа мэдээжэ болоhон вратарь Вадим Титов дахинаа воротагаа хамгаалхаар үлэнхэй. Титов 1974 оной нааданда наймадахи жэлээ «Сэлэнгэ» командынгаа воротa хамгаалхань. Мүн Вадим Титовтой суг воротагаа хёрхоор хамгаалдаг футболистнууд — хододоо хоёрдохи номертой ябадаг Виктор Чикачев, Василий Коробкин, Владимир Плюснин, Анатолий Русяев (байгша оной нааданда тэрэ гол хамгаалагшаар табигдахань), Юрий Калашников, Николай Трифонов, Анатолий, Валерий Михновтон, Юрий Самсонов, Юрий Изюмцев, Валерий Ведерников гэгшэд наадалсаха болоно.

Манай футболистнууд байгша ондо түрүүшынгээ наада оорынгоо стадион дээрэ үнгэргэхэ. Наадан майн 6-да Челябинскын «Локомотив» командатай үнгэргэгдэхэ юм. Удаань майн 10-да — Нижний Тагилай «Уралец», майн 14-дэ — Тюмениин «Нефтяник» команданууд ерэхэ юм. «Сэлэнгэ» команда нааданай сезоной түрүүшын хахадта 18 уулзалгынгаа зургаань өөрынгөө стадион дээрэ үнгэргэхэ болонхой. Нааданай хоёрдохи хахадта манай футболистнууд өөрынгөө стадион дээрэ олон уулзалга үнгэргэхэнь.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Сэлэнгэ» командын футболистнууд.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮБЭЛЫЕ ҮДЭШЭЛГЫН НАЙР...

Турунтаево тосхондо үбэлые үдэшэлгын hайндэр хүхюу зугаатайгаар үнгэрбэ. Хашабаа шаргада хүллэhэн зэргэшээ гурбан мориндо hyyhан хүнүүд эртэ үглөөнhөө хонхо жэнгирүүлэн, үйлсэ гудамжаар гүйлгэжэ, хүн зониие найр нааданда урин дуудана. Тиихэдэнь нютагайхид үбгэн залуугүй гэртээ hуужа шадабагүй.

Турунтаево тосхондо ажаhуугшад үбэлые үдэшэлгын hайндэрые заншалта бэлэг сэлэгүүдээр үдэшэhэн, хүбэн сагаан хүр саhа тогтоожо, хурдан түргэн санын мүр сараа гаргаhанайнь түлөө баярые хүргэhэн байха юм. Арадай онтохонуудай геройнууд — Суусгаалжан-Гэргэн, ой модоной эзэн, Саhан-Хүүхэн, Хабарай дангина hайдэртэ айлшалан ерээ.

Хүнгэн солбошуул, бар хүсэтэн, түгэлдэр зоригтойшуул хоорондоо мүрысэжэ, хүхин сэнгээ. Нэгэ заримашуул хоёр можо болоод, аргамжа татан хүсэеэ туршана, нүгөөдүүл мүльhэтэй бахана өөдэ абиралдан хүнгэн солбоноо харуулна, гурбадахи хүнүүд сага... буудажа, мэргэнээ хар... хые оролдоно.

Илангаяа мүльhэн ба... олоной анхарал татаа. Т... нэй оройдо гараха гээш... сүү! Эсэсэй эсэстэ Тур... таево тосхоной дунда ... гуулиин багша А. Расса... hанаhандаа хүрэжэ, ... кын оройдо гараа. Тус... бэлэг — амиды порш... илагшада барюулагдаа.

Потребкооперациин хү... мэрилэгшэд амтатайхан ... хоол-самоварта шана... гашуун сайгаар, ород бл... гээр суглараагшадые ... лөө. Балшар заахан ба... шуулые хашабаа шарг... hуулгажа сэнгүүлээ.

Үбэлые үдэшэлгын на... наадан Турунтаево тосхо... хүхюу сэнгүүгээр үнгэр... Иимэ hонин зугаатай на... эмхидхэhэнэйнь түлөө ... сомолой райкомой, со... байшангай хүдэлмэр... шэдтэ суглараагшад ... сэдьхэлээ баяр хүргөө.

П. ГРИГОРЬЕВ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: найр на... данай үедэ.

Авторай фото.

БОЛОЬОН УШАР

ШОНО АЛАҺАН ХҮБҮҮН

Түнхэнэй аймагай Жэмhэг тосхондо ажаhуудаг Дамба Манзаракшеевич Ангархаев 14-тэйхэн үхибүүн ябахадаа hүхөөр шоно алаhан байгаа. Энэ ушарые Түнхэндэ үльгэр шэнгеэр мүнөө хөөрэлдэдэг.

Нэгэтэ Манзаракша үбгэжөөл газаахи хорёогоо hэльбэн заhaxa hанаатай ой гарахаар түхеэрбэ ха. Тэргэдэ мориёо хүллөөд, сэргэдэ уяба. Газаагаа наадажа ябаhан Дамба хүбүүн моринойнгоо хүллөөтэй байхые харажархёод, эсэгынгээ хажууда гүйжэ ерэбэ.

— Баабай, хаана ошохотнайб? — гэжэ хүбүүн асууба.

— Хабшалга отолжо асархаяа ой ошохомни. Ши тэрүү тэрэ үмхирhэн хоёр хана хашаа задалжа байгаарай, — гэжэ эсэгэнь захяад, ябахаар забдаба.

— Үгы, би ошохомни. Моримнай номгон ха юм. Тээсгэн шандага агнажа ябахадаа, хабшалга (гасуу) боломоор зохидхон нарhан, шэнэhэн мододые хараа hэм. Би хабшалгада ошолсохом, — гээд Дамба hалаба hандабагүй.

Хүбүүнэйнгээ боhoxo бооролходо Манзаракша үбгэжөөл зүбшөөбэ.

Мориной боожо бариhан балшар хүбүүн омогтой, Хонгор уула тээшэ зүрыhан харгыгаар хатаргаба. Ой руу орожо, километр шахуу ябаад, хүрэхэ газартаа хүрэжэ ерэбэ. Үсэгэлдэр хараhан гулдагар сэхэ сагдуулнуудаа сүлөө түхеэгүй унагаажа оробо. 5—6 модо сабшажа унагаагаад, шэнэhэнүүдые отолхо hанаатай гэдэргээ эрьебэ. Тиихэдэнь нэгэ хүриботэр «нохой» хажуудань ерээд гэтэшэд байба ха. Энэ хэнэй «нохой» намайе дахажа эндэ ерэбэ гээшэб, гэжэ хүбүүнэй hанажа үрдеэгүй байтар тэрэнь урдаhаань hүрэшэбэ. Айжа сошоhондоо ухаа алдаhан Дамба hүхөөрөө нэгэ сабшаад мори тэргэ тээшээ харайжархиба. Тэргэдээ hyyhaap мориёо забда залигүй ташуурдаhаар гэдэргээшье харангүй, гэр тээшээ гүйлгэжэрхёо hэн.

Хүбүүнэймни ерэхэ үшөө үды гэжэ hанаа амархан гэртээ hyyhaн үбгэн тэргын абяа дуулажархёод, бушуухан газаашаа гараба.

— Хүбүүн, юун болооб?— гэжэ тэрэ мэгдүү асууба.

— Хабшалга отолжо байтарни нэгэ «нохой» гэтэжэ ерээд, урдаhaaмни hүрэшөө. Тиигэхэдэнь hүхөөрөө шэдээд, наашаа гүйлгэжэрхёоб, — гэжэ Дамба харюусаба.

Үбгэжөөл хүбүүгээ hуулгаад, хоюулан ой руу бусаба. Дамбын модо отолhон газарта хүрэжэ ерэбэд.

— Ши хаанахана hүхэеэ шэдээ hэмши, — гэжэ Манзаракша хүбүүнhээ асууба.

Дамба хургаараа заагаад, өөрөө ошохоёо айба. Эсэгынь ошожо харахада, хүхэ үлэгшэн шоно тархяа хаха сабшуулжархиhан хэбтэбэ.

— Хүбүүн, наашаа ерыш! Ямар бэрхээр оножо сабшаба гээшэбши. Энэшни нохой бэшэ, шоно үхэшөөд хэбтэнэл, — гэжэ Манзаракша хүбүүгээ магтан, омогтойгоор толгойень эльбэhэн юм.

Б. БИРБАЕВ.

ЖАРАН КИЛОМЕТРТЭ ТҮРҮҮШЫНХЕЭ

ГТО-гой комплекс тушаалгаар ВЛКСМ-эй горкомой эмхидхэhэн санын урилдаанда Улаан-Үдын 150-haa дээшэ спортсмен хабаадалсаба.

15 километрэй зайда эрэшүүлэй дунда үнгэргэгдэhэн урилдаанда В. Смирнов, С. Патрахин, А. Калуженин, Я. Иванов гэгшэдэй хоорондо шанга тулалдаан болобо. Түрүүшын табан километрэй зайе Василий Смирнов 15 минута 12 секунда соо гаталhан байна. Эрхимлэгшэhээ хэдыхэн секундаар хожомдоhон Патрахин тэрэнээ хүсэхэл hанаатай урагшаа шуумайна... Зүгөөр Василий Смирновой түрүүлэн фиништэ хүрэхэдэ, тэрэ зайгаа 45 минута 52 секунда соо гаталhан байба. Нүгөөдүүлынь эрхимлэгшын сагые hайжаруулжа шадангүй удаадахи hууринуудые эзэлээ.

Городой түрүү hуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэhэн мүрысөөндэ хабаадагшад хоёр бүлэг боложо хубааржаад урилдаhан юм. Хоёрдохи бүлэгтэ оруулагдаhан Яков Иванов эрхимлэжэ, городой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна.

Удаань эхэнэрнүүдэй дунда 5 километрэй зайда үнгэргэгдэhэн урилдаанда индустриально - педтехникумэй hурагша Нина Сафронова, багшанарай институдай студентка Светлана Кушеева гэгшэд хоёр бүлэгүүдэй эхэнэрнүүдэй дундаhaa эрхимлэhэн байба.

Гурбадахи ээлжээндэ эрэшүүлэй дунда эстафетэ дамжуулгаар үнгэргэгдэhэн урилдаанда багшанарай институдай Матушкин, Холодилов, Щербаков, Миромaнов гэгшэдhээ бүридэhэн команда бусадhaa hайн саг харуулба. Эхэнэрнүүд cooho индустриально - педтехникумэй команда түрүү hуури эзэлээ.

Мүнөөдэр манай республикын спортсменүүд түрүүшынхеэ 60 километрэй зайда санаар урилдахань. Мүрысөөн Дээдэ-Онгостой шадар үглөөнэй 10 часhaa эхилхэ юм.

Б. БАЛЬЧИНОВ.

ҮШӨӨЛ ХҮЙТЭН БАЙҺААР

Манай Байгал шадарай ажалшад март hарые хабарай түрүүшын hара гээд хэлсэдэг гээшэ.

Мартын 23-да үдэр hүни хоёрой ута тэнсүү болодог. Тиихэдэнь лэ үнинэй хүлеэгдэhэн хабар ерээ гэхэ гү, али үгышье haa, булжамуур болон алаг туун шубуудай үзэгдэхэдэ, хабарай үдэрнүүд эхилбэ гэлсэдэг заншал бии. Сагай уларил шэнжэлэгшэд hүниндөө газаа уhанай мүльhэтэхээ болиходо хабарай ерэhэниие тэмдэглэдэг байна.

Байгша ондо манай республикада хабарай ерэлгэ удааржа, оройтожо байнхай. Мүнөө март hарын хоёрдохи арбан хоногой барагдажа байбашье, газаамнай үшөөл хүйтэрhэн лэ зандаа. Зарим hүни 25—30 градус хүйтэн болоно. Үдэртөө ноль градусhaa үлүү дулаан үзэгдөөгүй байhаар.

Байгша оной март hарын түрүүшын хахадта зарим жэлнүүдтэ үзэгдэдэгтэл адли дунда зэргээр 1—2 градусаар үлүү хүйтэн болоhон байха юм.

Хүйтэн, дулаан уларилай hэлгэсэлдэхэ үеэр республикын зарим нютагуудта нэгэ бүрхэжэ, нэгэ сэлмэжэ, hалхилжашье байха ушар үзэгдэдэг гээшэ. Байгша оной мартын 17—18, 22—24, 27—29-нэй үдэрнүүдтэ бүрхэжэ, бага зэргээр саhан орохо. Баруун-хойто зүгhөө секундын 15—18 метр хүсэтэйгөөр hалхилхаар хүлеэгдэнэ. hарын тэн багаар, hүл тээшээ hүниндөө 22—27, үдэртөө 7—12 градус хүйтэн болохоор хараалагдана.

Гурбадахи арбан хоногой эхинhээ түрүүшын дулаан үдэрнүүд үзэгдэжэ, үдэртөө 2—7 градус хүрэтэр дулаарха зэргэтэй. Бусад үдэрнүүдтэнь hүниндөө 15—20, үдэртөө 0—5 градус хүйтэн болохоор багсаагдана.

Н. АФОНИНА,
Улаан-Үдын гидрометобсерваториин директор.

«Спортлотогой», «Спортлото-2-ой» мартын 10-да Москвада үнгэргэгдэhэн долоодохи тиражай дүнгүүдые Спортивна лотерейн главна управлени согсолбо.

«Спортлото»: Хэншье зурган номер таажа шадаагүй. Табан номер таahан хүнүүд — 4953 түхэриг, дүрбэн номер таагшад — 93 түхэриг, гурбан номер таahан хүнүүд 3 түхэриг абаха байна.

«Спортлото-2»: Нэгэшье хүн зурган номер таагаагүй. Табан номер таагшад — 2627 түхэриг, дүрбэн номер таahан хүнүүд—55 түхэриг, гурбан номер таагшад — 4 түхэриг абаха.

Долоодохи тиражай шүүбэринүүдые нөөсэлгын түбэй кассанууд мартын 21-hээ апрелиин 20 болотор түлэхэ юм.

Ээлжээтэ тираж мартын 20-до Москвада үнгэргэгдэхэ.

(ТАСС).

Сүүа дээрэһээ

ҺУРГААЛ БОЛООГҮЙ

Сэлэн-Дүүмын заhабарилгын-механическа заводой клуб соо Буряадай АССР-эй Верховно сүүдэй нүүдэл заседани хоёр үдэрэй туршада боложо дүүрэбэ. Верховно сүүдэй хүдэлмэрилэгшэд ажал хэхэ дурагүй, архи намнаад, хулиган ааша гаргадаг Табан гэжэ фамилитай этэгээдэй хэрэг хаража үзэhэн байгаа. Тэрэ урдандаа хулгай хэhэнэйнгээ, үмсын машина хулгайлhанайнгаа түлөө арадай сүүдэй урда хоёр удаа зогсожо, зэмээ амсаhан юм. Зүгөөр энэнь hургаал болоогүй. Түрэлхидэйнгөө гэртэ Ю. А. Литасовтай архидаhанайнгаа hүүлдэ, тэрэнээ алажархиhан байна.

Буряадай АССР-эй Ве... ховно сүүдэй нүүдэл засед... ни энэ хэрэгые хара... үзөөд. Табан гэгшые 15 ж... лээр эрхыень хаhажа, за... заларуулгын газарта ябу... ха гэhэн шиидхэбэри аба...

И. МАЛЬЦЕВ.
Сэлэнгын аймаг.

СЭНХИР ЭКРАН

ТЕЛЕВИДЕНИ

Мартын 18-haa 24 хүрэтэр

ПОНЕДЕЛЬНИК, 18

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 17.00 — Дамжуулгын программа. 17.05 — «Чародей танца Вахтанг Чабукиани» — телевизионно фильм. 18.05 — Телевизионно hонин (буряадаар). 18.35 — Спортын hонин. 18.50 — «Как зайка Петя в город ездил» — куклануудай фильм үхибүүдтэ харуулагдаха. 19.05 — «Театрай соносхолнуудаар». 19.30 — «Сквозь мглу Америки» — литературна дамжуулга. 20.10 — «Перекресток» — жолоошодто зорюулагдаhан тележурнал. 20.50 — «Уласхоорондын шэнжэлэл». 21.10 — Реклама, соносхолнууд. 21.45—«Дело Румянцева» — уран hайханай фильм. 22.45 — «Концертын урда тээ» — телевизионно фильм. Украинын ССР-эй габьяата артист Николай Кондратюк дуулана.

ВТОРНИК, 19

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 17.00 — Дамжуулгын программа. 17.05 — «Кавказец родом из Цада» — телевизионно фильм. 18.05 — Телепанорама. 18.25 — «Буряад поэзи тухай дамжуулганууд». А. Улановай шүлэгүүд. 18.45 — «Ерыш наашаа, онтохон!» — багашуулда зорюулагдаhан дамжуулга. 19.15 — «Түрэл ород дуун» — фильм-концерт. 19.40 — «Элүүр энхэ» — тележурнал. 20.10 — Уласхоорондын шэнжэлэл. (буряадаар). 21.20 — «Реклама, соносхолнууд». 20.30 — «Хүн ба хуули». 21.25 — «Операци «Брутус» — Польшын уран hайханай фильм.

СРЕДА, 20

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 17.00 — Дамжуулгын программа. 17.05 — «Вергилиус Норейка дуулана» — фильм-концерт.

«Орбита» 17.50 —СССР-эй арадуудай үбэлэй спартакиадын түгэсхэл. 18.50—19.00 — Забhарлалга. 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30 — Хүндэ атлетикээр «Дружба» гэhэн шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн Ереванhaa дамжуулагдаха.

Улаан-Үдэ. 19.55 — Телепанорама. 20.15 — Буряадай радио ба телевидениин арадай инструментнүүдэй оркестрэй концерт. 20.40 — «Мал ажахы — эршэтэ ажал» гэhэн дамжуулга.

«Орбита» 21.20 — «Ступени» гэhэн олон серитэй телевизионно фильмын «Тихая пристань» гэhэн 4-дэхи серинь харуулагдаха. 22.40 — Рудольф Керер наадана. 23.30 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 24.00 — Футболоор Европын чемпионат. (1/4) ЦСКА (Болгари)—«Бавари» (ФРГ). Болгариhaa дамжуулга (үнгэтэ).

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 21.25 — «Яблоки 41-го» — уран hайханай фильм. 22.45 — «Саратовские колокольчики» — фильм-концерт.

ЧЕТВЕРГ, 21

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 18.00 — Дамжуулгын программа. 18.05— «Мой голос для тебя» — хүгжэмтэ фильм.

«Орбита». 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30 — Хүндэ атлетикээр «Дружба» гэhэн шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн. Ереванhaa дамжуулагдаха.

Улаан-Үдэ. 20.00 — Телепанорама. 20.20 — «Хүдөө ажахын эрдэмэй университет». 21.00 — Буряадаар хөөрэлдөөн.

«Орбита». 21.25 — «Ступени» — олон серитэй телевизионно зүжэг. «В кольце» гэhэн 5-дахи серинь дамжуулагдаха. 22.30 — «Томско областиин угтамжын түсэб бэелүүлэгдэнэ». КПСС-эй Томско обкомой нэгэдэхи секретарь Е. К. Лигачев дамжуулгада хабаадалсаха. 23.15 — «Танай захилаар». Хүгжэмтэ дамжуулга. 24.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 20.00 — Композитор А. Бабаджанянтай уулзалга (үнгэтэ).

Улаан-Үдэ. 21.25 — А. Толстой. «Актриса» — телезүжэг. 22.00 — «Эх, песся, чудо-хороша» — фильм-концерт.

ПЯТНИЦА, 22

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 18.00 — Дамжуулгын программа. 18.05 — «Улаан агитатор Трофим Глушков» — телевизионно уран hайханай фильм. 18.40 — «Доброе утро, Дар!» — телеочерк.

«Орбита». 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30 — Хүндэ атлетикээр «Дружба» гэhэн шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн Ереванhaa дамжуулагдаха.

Улаан-Үдэ. 19.50 — Телепанорама. 20.10 — «Уласхоорондын байдал совет хүнэй hанамжада», 20.40 — «Талын галнууд» гэhэн тележурнал (буряадаар) 21.20 — Түрэлхидтэ зорюулагдаhан хөөрэлдөөн.

«Орбита». 21.45 — «Ступени» —«Соляной городок» гэhэн 6-дахи сери. 23.10 — СССР-эй арадай артистка Людмила Зыкина дуулаха. 24.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 21.45 — «Право на прыжок» — уран hайханай фильм

СУББОТО, 23

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 10.55 — Дамжуулгануудай программа. 11.00 — «Чудо-Зернышко» — телевизионно фильм үхибүүдтэ харуулагдаха. 11.00 — Ахалагша классайхидта «Московские каникулы» — гэhэн телезүжэгэй 1-дэхи сери. 11.30 — «Как пришла сказка» — телевизионно фильм.

«Орбита». 13.05 — Һүүлэй hонин. 13.10 — Үхибүүдтэ «Шадамар бэрхэ гарнууд» гэhэн дамжуулга. (үнгэтэ) 13.40 — Мультфильмнүүд (үнгэтэ). 13.50 — «Элүүр энхэ байдал» — эрдэм дэлгэрүүлгын программа. 14.20 — «Ан амитадай байдал» (үнгэтэ). 15.20 — «Песня с тобой не расстанется» — концерт. 15.50 — Г. Флоберэй «Воспитание чувств» гэhэн романаар «Фредерик Маро» гэhэн телевизионно зүжэг түрүүшынхеэ харуулагдаха. 18.50 — 19.00 — Забhарлалга. 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа .19.30 — «Поэзи». Римма Казакова. 19.50 — СССР-эй композиторнуудай V съездые угтуулан. 20.35 — «Америкэ соогуур»— телевизионно документальна фильм. «Потомактахи хото» Авторынь В. Зорин. 21.00 — Володыевскиин hэлмын шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн. СССР — Итали. 21.30 — «Наполовину всерьез» — жэжэ зүжэгүүдэй телевизионно театр. 22.30 — «Залуу дуушад». Бүхэсоюзна конкурс. Нэгэдэхи тур. Донецкhээ дамжуулга. 24.00—«Время»— мэдээсэлэй программа.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 13.50 — Үхибүүдтэ — «Мүшэхэн» — телеальманах. 14.40 — «Ваня, как ты здесь» — телевизионно уран hайханай фильм. 15.05 — «Хабарай фантази» — эстрадна шэнжэлэл. 16.25 — Ахалагша классуудай hурагшадта «Горизонт» гэhэн телеальманах». 17.25 — «Марка страны Гонделупы» — телезүжэг.

ВОСКРЕСЕНИ, 24

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 10.25 — Дамжуулгануудай программа. 10.30 — «Гулька» — телевизионо уран hайханай фильм. 10.55 «Медвежонок Винни-Пух» — куклануудай зүжэг. 11.50 — «Московские каникулы» — телезүжэг (2-дохи сери).

«Орбита». 13.05 — Һүүлэй hонин. 13.10 — «Несокрушимая и легендарная». Совет Армиин түүхээр олимпиадын II тур. 14.10 — Мультфильмнүүдэй программа (үнгэтэ). 14.30 — «Хүгжэмтэ киоск». 15.00 — «Советскэ Союзда алба хэ... 16.00 — «Киногоор ая... лагшадай клуб (үнгэ... 17.00 — Концерт. 17.10 — «Уласхоорондын панора... 17.40 — «Приключения Мгера в отпуске» — те... визионно уран hайха... фильм (үнгэтэ). 18... — 19.00 — Забhар... га. 19.00 — «Вр... — мэдээсэлэй прогр... ма. 19.30 — «Останкин... хи концертнэ студи ур... Эстрадна концерт. 20.55 — «Василий Теркин» — ... соведэй нэрэмжэтэ гү... академическэ теа... фильм-зүжэг түрүүш... харуулагдаха. 22.50 — ... най адрес — Советскэ С... юз» — уран hайханай ... деятельностиин колла... вүүдэй концерт. 23.50 ... 24.00 — Забhарлалга. 24... — «Время» — мэдээсэ... программа.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 14.30 — Ү... бүүдтэ — «Мүшэхэн» ... телеальманах. 15.20 — «Го... ризонт» — киноальм... 16.10 — «Упрямая дев... ка» — телевизионно у... hайханай фильм. 16.50 — «Арадай артист» — теле... зионно уран hайх... фильм. 17.50 — «Челов... амфибия» — уран hайха... фильм.

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 13.05 — Һүүлэй hонин. 13.10 — «Несокрушимая и легендарная». Совет Армиин түүхэ мэдэхэ олимпиадын нэгэдэхи турай асуудалнуудта харюу. 14.10 Мультфильмнүүд. 14.30 — «Хүгжэмтэ киоск». 15.00 — «Советскэ Союзда алба хэнэб!» 16.00 — «Мы покупаем пожарную машину» — уран hайханай фильм. 17.00 — Уласхоорондын панорама. 17.30 — «Киногоор аяншалагшадай клуб» (үнгэтэ). 18.30 — «СССР-эй арадуудай үбэлэй III Спартакиада. 19.00 — «Время» мэдээсэлэй программа. 19.30—19.40 — Забhарлалга. 19.40 — «Манай хүршэнэр» — жэжэ зүжэгүүдэй телевизионно театр (үнгэтэ). 20.30 — «Америкэ соогуур» гэhэн телевизионно документальна фильм (үнгэтэ). Нэгэдэхи хуби — «Мүнөөдэрэй Калифорни» Авторынь Валентин Зорин. 20.50 — «Концертын зал соо». Кубаниин хасагуудай хоор. 21.20 — «Поэзи». Ярослав Смеляков. 22.05 — «Ехэ театрай зүжэгүүд тухай». 22.35 — «Экранда — кинокомеди». «Насреддин Бухарада» — уран hайханай фильм.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 14.30 — Һурагшадта — «Горизонт» гэhэн киноальманах. 15.30 — Концерт. 16.00 — «Возрождение» — документальна фильм. 17.00 — «Эгерын мүшэнүүд» — уран hайханай фильм (2-дохи сери).

Редакторай орлог...
М. Н. НИМАЕВ.